Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
GIOVANNI PITRUZZELLA
της 14ης Οκτωβρίου 2021 [1]

Υπόθεση C-83/20

BPC Lux 2 Sàrl,
BPC UKI LP,
Bennett Offshore Restructuring Fund Inc.,
Bennett Restructuring Fund LP,
Queen Street Limited,
BTG Pactual Global Emerging Markets and Macro Master Fund LP,
BTG Pactual Absolute Return II Master Fund LP,
CSS LLC,
Beltway Strategic Opportunities Fund LP,
EJF Debt Opportunities Master Fund LP,
TP Lux HoldCo Sàrl,
VR Global Partners LP,
CenturyLink Inc. Defined Benefit Master Trust,
City of New York Group Trust,
Dignity Health,
GoldenTree Asset Management Lux Sàrl,
GoldenTree High Yield Value Fund Offshore 110 Two Ltd,
San Bernardino County Employees Retirement Association,
EJF DO Fund (Cayman) LP,
Massa Insolvente da Espírito Santo Financial Group SA
κατά
Banco de Portugal,
Banco Espírito Santo SA,
Novo Banco SA

[αίτηση προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Supremo Tribunal Administrativo (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Πορτογαλία)]

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2014/59/ΕΕ – Ανάκαμψη και εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων – Άρθρα 36, 73 και 74 – Μερική μεταφορά οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς – Εξυγίανση πιστωτικού

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

ιδρύματος – Μεταχείριση των μετόχων και των πιστωτών – Αρχή “no creditor worse off” – Άρθρο 17 του Χάρτη»

1. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, την οποία υπέβαλε το Supremo Tribunal Administrativo (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο), έχει ως αντικείμενο την ερμηνεία της οδηγίας 2014/59/ΕΕ, της 15ης Μαΐου 2014, για τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων[2], καθώς και του άρθρου 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο οποίο κατοχυρώνεται η προστασία του δικαιώματος ιδιοκτησίας.

2. Η εν λόγω αίτηση εντάσσεται στο πλαίσιο προσφυγής ασκηθείσας ενώπιον πορτογαλικών διοικητικών δικαστηρίων από μετόχους και κατόχους ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης της Banco Espírito Santo (στο εξής: BES) με την οποία ζητούν την ακύρωση της απόφασης εξυγίανσης της BES την οποία έλαβε η Banco de Portugal το 2014.

3. Η ιδιαιτερότητα της υπό κρίση υπόθεσης έγκειται στο γεγονός ότι η ως άνω απόφαση εκδόθηκε βάσει εθνικής νομοθεσίας περί εξυγίανσης των πιστωτικών ιδρυμάτων η οποία είχε θεσπιστεί στο πορτογαλικό δίκαιο πολύ πριν από την έκδοση της οδηγίας 2014/59, αλλά είχε τροποποιηθεί με πράξη η οποία είχε μεταφέρει μόνον εν μέρει την εν λόγω οδηγία στην εσωτερική έννομη τάξη, πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της.

4. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη συμβατότητα της εθνικής νομοθεσίας βάσει της οποίας ελήφθη η απόφαση εξυγίανσης της BES με την οδηγία 2014/59 και το άρθρο 17 του Χάρτη, λόγω της μη μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο μιας σειράς απαιτήσεων που προβλέπει η εν λόγω οδηγία. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης αν η επίμαχη νομοθεσία θα μπορούσε, στο πλαίσιο της εφαρμογής της δράσης εξυγίανσης, να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία 2014/59 αποτελέσματος, κατ’ εφαρμογήν του κριτηρίου που διατυπώθηκε στη νομολογία με την απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1997, Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, EU:C:1997:628, στο εξής: απόφαση Inter-Environnement Wallonie) σχετικά με τις υποχρεώσεις που υπέχουν τα κράτη μέλη κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη.

[2] Οδηγία 2014/59/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, για τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων και για την τροποποίηση της οδηγίας 82/891/ΕΟΚ του Συμβουλίου, και των οδηγιών 2001/24/ΕΚ, 2002/47/ΕΚ, 2004/25/ΕΚ, 2005/56/ΕΚ, 2007/36/ΕΚ, 2011/35/ΕΕ, 2012/30/ΕΕ και 2013/36/ΕΕ, καθώς και των κανονισμών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) 1093/2010 και (ΕΕ) 648/2012 (ΕΕ 2014, L 173, σ. 190).

I. Νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

5. Το άρθρο 34 της οδηγίας 2014/59, με τίτλο «Γενικές αρχές που διέπουν την εξυγίανση», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, όταν πρόκειται να εφαρμόσουν τα εργαλεία εξυγίανσης και να ασκήσουν τις εξουσίες εξυγίανσης, οι αρχές εξυγίανσης να λαμβάνουν κάθε ενδεδειγμένο μέτρο προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η δράση εξυγίανσης λαμβάνεται σύμφωνα με τις ακόλουθες αρχές:

α) οι μέτοχοι του ιδρύματος υπό εξυγίανση αναλαμβάνουν πρώτοι τις ζημίες·

β) οι πιστωτές του ιδρύματος υπό εξυγίανση αναλαμβάνουν ζημίες μετά τους μετόχους, σύμφωνα με τη σειρά προτεραιότητας των απαιτήσεών τους στο πλαίσιο των κανονικών διαδικασιών αφερεγγυότητας, εκτός αν άλλως ρητώς ορίζει η παρούσα οδηγία· [...]».

6. Το άρθρο 36 της οδηγίας 2014/59, με τίτλο «Αποτίμηση για τους σκοπούς της εξυγίανσης», ορίζει τα εξής:

«1. Πριν αναλάβουν δράση εξυγίανσης ή ασκήσουν την εξουσία απομείωσης ή μετατροπής των κεφαλαιακών μέσων, οι αρχές εξυγίανσης διασφαλίζουν τη διενέργεια δίκαιης, συνετής και ρεαλιστικής αποτίμησης των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων του ιδρύματος ή της οντότητας του άρθρου 1 παράγραφος 1 στοιχείο β), γ) ή δ) από πρόσωπο ανεξάρτητο από κάθε δημόσια αρχή, συμπεριλαμβανομένης της αρχής εξυγίανσης, καθώς και από το ίδρυμα ή την οντότητα του άρθρου 1 παράγραφος 1 στοιχείο β), γ) ή δ). [...]

4. Οι σκοποί της αποτίμησης είναι:

α) να διαπιστωθεί τεκμηριωμένα εάν πληρούνται ή όχι οι προϋποθέσεις εξυγίανσης ή οι προϋποθέσεις απομείωσης ή μετατροπής κεφαλαιακών μέσων·

β) εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις εξυγίανσης, να ληφθεί τεκμηριωμένη απόφαση σχετικά με την ανάληψη κατάλληλης δράσης εξυγίανσης για το ίδρυμα ή την οντότητα που αναφέρονται στο άρθρο 1 παράγραφος 1 στοιχείο β), γ) ή δ)·

[...]

ε) όταν εφαρμόζεται το εργαλείο μεταβατικού ιδρύματος ή το εργαλείο διαχωρισμού περιουσιακών στοιχείων, να ληφθεί τεκμηριωμένη απόφαση σχετικά με τα περιουσιακά στοιχεία, τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις ή τις μετοχές ή τα άλλα μέσα ιδιοκτησίας προς μεταβίβαση, καθώς και σχετικά με την αξία κάθε αντιτίμου που πρέπει να καταβληθεί στο υπό εξυγίανση ίδρυμα ή, ανάλογα με την περίπτωση, στους κατόχους των μετοχών ή άλλων μέσων ιδιοκτησίας·

[...]

ζ) σε κάθε περίπτωση, να διασφαλισθεί ότι οιαδήποτε ζημία επί των περιουσιακών στοιχείων του ιδρύματος ή της οντότητας του άρθρου 1 παράγραφος 1 στοιχείο β), γ) ή δ) αναγνωρίζεται πλήρως κατά τη στιγμή της εφαρμογής των εργαλείων εξυγίανσης ή της άσκησης της εξουσίας απομείωσης ή μετατροπής των σχετικών κεφαλαιακών μέσων [...]

8. Στην αποτίμηση αναφέρεται η κατάταξη των πιστωτών σε τάξεις, σύμφωνα με τον βαθμό προτεραιότητάς τους βάσει του ισχύοντος πτωχευτικού δικαίου, και εκτίμηση της μεταχείρισης που θα μπορούσε να αναμένεται για κάθε τάξη μετόχων και πιστωτών, εάν το ίδρυμα ή η οντότητα του άρθρου 1 παράγραφος 1 στοιχείο β), γ) ή δ) υφίστατο εκκαθάριση υπό κανονικές διαδικασίες αφερεγγυότητας.

Η εκτίμηση αυτή δεν επηρεάζει την τήρηση της αρχής περί μη επιδείνωσης της θέσης των πιστωτών [no creditor worse off], που εφαρμόζεται κατά την έννοια του άρθρου 74.»

7. Το άρθρο 73 της οδηγίας 2014/59, με τίτλο «[μ]εταχείριση των μετόχων και των πιστωτών σε περίπτωση εν μέρει μεταβιβάσεων και εφαρμογής του εργαλείου διάσωσης με ίδια μέσα», ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, εφόσον έχουν εφαρμοσθεί ένα ή περισσότερα εργαλεία εξυγίανσης και, ιδίως, για τους σκοπούς του άρθρου 75:

α) εκτός των περιπτώσεων όπου εφαρμόζεται το στοιχείο β), σε περίπτωση που οι αρχές εξυγίανσης μεταβιβάζουν μόνον μέρη των δικαιωμάτων, περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων του ιδρύματος υπό εξυγίανση, οι μέτοχοι και οι πιστωτές εκείνοι των οποίων οι απαιτήσεις δεν έχουν μεταβιβαστεί, λαμβάνουν προς ικανοποίηση των απαιτήσεών τους τουλάχιστον όσα θα είχαν λάβει εάν το ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε εκκαθαριστεί υπό κανονικές διαδικασίες αφερεγγυότητας τη στιγμή κατά την οποία ελήφθη η απόφαση που αναφέρεται στο άρθρο 82».

8. Το άρθρο 74 της οδηγίας 2014/59, με τίτλο «[α]ποτίμηση της διαφοράς ως προς τη μεταχείριση», ορίζει τα εξής:

«1. Προκειμένου να αποτιμηθεί κατά πόσον οι μέτοχοι και οι πιστωτές θα τύγχαναν καλύτερης μεταχείρισης εάν το ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε εκκαθαριστεί υπό κανονικές διαδικασίες αφερεγγυότητας, μεταξύ άλλων, αλλά όχι αποκλειστικά, και για τους σκοπούς του άρθρου 73, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να διενεργείται αποτίμηση από ανεξάρτητο πρόσωπο, το συντομότερο δυνατόν, αφού έχει πραγματοποιηθεί η δράση ή οι δράσεις εξυγίανσης. Η εν λόγω αποτίμηση είναι χωριστή από την αποτίμηση που διενεργείται βάσει του άρθρου 36.

2. Με την αποτίμηση της παραγράφου 1 προσδιορίζεται:

α) η μεταχείριση της οποίας θα είχαν τύχει οι μέτοχοι και οι πιστωτές, ή τα οικεία συστήματα εγγύησης καταθέσεων, εάν το ίδρυμα υπό εξυγίανση, σε σχέση με το οποίο έχει πραγματοποιηθεί η δράση ή οι δράσεις εξυγίανσης, είχε τεθεί υπό κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας τη στιγμή κατά την οποία ελήφθη η απόφαση που αναφέρεται στο άρθρο 82·

β) η πραγματική μεταχείριση της οποίας έτυχαν οι μέτοχοι και οι πιστωτές κατά την εξυγίανση του ιδρύματος υπό εξυγίανση· και

γ) αν υπάρχει καμία διαφορά μεταξύ της μεταχείρισης που αναφέρεται στο στοιχείο α) και της μεταχείρισης που αναφέρεται στο στοιχείο β).

3. Η αποτίμηση:

α) βασίζεται στην παραδοχή ότι το ίδρυμα υπό εξυγίανση, στο οποίο έχει πραγματοποιηθεί η δράση ή οι δράσεις εξυγίανσης, θα είχε τεθεί υπό κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας τη στιγμή κατά την οποία ελήφθη η απόφαση που αναφέρεται στο άρθρο 82·

β) βασίζεται στην παραδοχή ότι η δράση ή οι δράσεις εξυγίανσης δεν έχουν πραγματοποιηθεί·

γ) δεν λαμβάνει υπόψη οιαδήποτε χορήγηση έκτακτης δημόσιας χρηματοπιστωτικής στήριξης στο ίδρυμα υπό εξυγίανση. […]»

Β. Το πορτογαλικό δίκαιο

9. Στην Πορτογαλία, με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 31-A/2012, της 10ης Φεβρουαρίου 2012, θεσπίστηκε εθνική νομοθεσία για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων στο πλαίσιο του Regime Geral das Instituições de Crédito e Sociedades Financeiras (γενικού καθεστώτος των χρηματοοικονομικών και πιστωτικών ιδρυμάτων, στο εξής: RGICSF).

10. Η νομοθεσία αυτή τροποποιήθηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-A/2014, της 1ης Αυγούστου 2014, με την οποία μεταφέρθηκε εν μέρει η οδηγία 2014/59 στο εσωτερικό δίκαιο, και δη μεταφέρθηκαν συγκεκριμένες μόνον πτυχές της.

11. Ειδικότερα, η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-A/2014 τροποποίησε τα άρθρα 145-B, 145-F και 145-H του RGICSF, τα οποία, κατόπιν της εν λόγω τροποποίησης, είχαν ως ακολούθως:

«Άρθρο 145-B […]

1 – Όταν εφαρμόζονται δράσεις εξυγίανσης, λαμβανομένων υπόψη των επιδιωκόμενων σκοπών που μνημονεύονται στο προηγούμενο άρθρο, λαμβάνεται μέριμνα ώστε:

a) οι μέτοχοι του πιστωτικού ιδρύματος να υφίστανται κατά προτεραιότητα τις ζημίες του σχετικού ιδρύματος·

b) οι πιστωτές του πιστωτικού ιδρύματος να υφίστανται, δευτερευόντως και επί ίσοις όροις, τις λοιπές ζημίες του σχετικού ιδρύματος, ανάλογα με τη σειρά κατάταξης των διάφορων κατηγοριών πιστωτών·

c) ουδείς πιστωτής του πιστωτικού ιδρύματος επιτρέπεται να υποστεί ζημίες υψηλότερες από εκείνες τις οποίες θα είχε υποστεί εάν το ίδρυμα είχε εκκαθαριστεί.

[…]

3 – Εάν στο πέρας της εκκαθάρισης του πιστωτικού ιδρύματος υπό εξυγίανση διαπιστωθεί ότι οι πιστωτές του ιδρύματος αυτού των οποίων οι απαιτήσεις δεν μεταβιβάστηκαν σε άλλο πιστωτικό ίδρυμα ή μεταβατική τράπεζα υπέστησαν ζημίες υψηλότερες από εκείνες τις οποίες, κατά την

αποτίμηση που μνημονεύεται στο άρθρο 145-F, παράγραφος 6, και στο άρθρο 145-H, παράγραφος 4, εκτιμάται ότι θα είχαν υποστεί εάν το ίδρυμα είχε εκκαθαριστεί αμέσως πριν από την εφαρμογή της δράσης εξυγίανσης, οι εν λόγω πιστωτές δικαιούνται να λάβουν τη διαφορά από το Ταμείο Εξυγίανσης.

Άρθρο 145-F [...]

6 – Για τους σκοπούς του άρθρου 145-B, παράγραφος 3, η αποτίμηση που μνημονεύεται στην προηγούμενη παράγραφο περιλαμβάνει επίσης εκτίμηση του επιπέδου είσπραξης των απαιτήσεων κάθε κατηγορίας πιστωτών, βάσει της σειράς κατάταξης που προβλέπεται στον νόμο, σε περίπτωση εκκαθάρισης του πιστωτικού ιδρύματος αμέσως πριν από την εφαρμογή της δράσης εξυγίανσης.

[...]

Άρθρο 145-H

4 – Τα στοιχεία ενεργητικού, τα στοιχεία παθητικού, τα στοιχεία εκτός ισολογισμού και τα υπό διαχείριση περιουσιακά στοιχεία που επιλέγονται βάσει της παραγράφου 1 πρέπει να αποτιμώνται, βάσει της αξίας τους κατά την ημερομηνία μεταβίβασης, από ανεξάρτητη οντότητα οριζόμενη από την Banco de Portugal εντός του χρονικού διαστήματος που αυτή καθορίζει με δαπάνες του πιστωτικού ιδρύματος και η οποία, για τους σκοπούς του άρθρου 145-B, παράγραφος 3, πρέπει να περιλαμβάνει επίσης εκτίμηση του επιπέδου είσπραξης των απαιτήσεων κάθε κατηγορίας πιστωτών, βάσει της σειράς κατάταξης που προβλέπεται στον νόμο, σε περίπτωση εκκαθάρισης του πιστωτικού ιδρύματος αμέσως πριν από την εφαρμογή της δράσης εξυγίανσης.

Άρθρο 145-I

[...]

3 – Το προϊόν της πώλησης προορίζεται κατά προτεραιότητα, αναλογικώς, στην επιστροφή:

a) στο Ταμείο Εξυγίανσης κάθε ποσού το οποίο αυτό διέθεσε βάσει του άρθρου 145-H, παράγραφος 6·

b) στο Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων ή στο Ταμείο Εγγύησης Συνεταιρισμών Γεωργικής Πίστης κάθε ποσού το οποίο αυτά διέθεσαν βάσει του άρθρου 145-H, παράγραφος 7.»

12. Η μεταφορά της οδηγίας 2014/59 στο εσωτερικό δίκαιο ολοκληρώθηκε με την έγκριση του νόμου 23-A/2015, της 26ης Μαρτίου 2015.

II. Το ιστορικό της διαφοράς, η διαδικασία της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13. Η BES ήταν ένα από τα κυριότερα πιστωτικά ιδρύματα του πορτογαλικού τραπεζικού συστήματος. Λόγω του ότι περιήλθε σε κατάσταση σοβαρής χρηματοπιστωτικής κρίσης, η Banco de Portugal έλαβε απόφαση εξυγίανσης της BES στις 3 Αυγούστου 2014. Η εν λόγω απόφαση λήφθηκε λόγω της υψηλής και σοβαρής πιθανότητας αδυναμίας εκπλήρωσης των υποχρεώσεων της BES, συνεπώς, χωρίς την επείγουσα έγκριση της δράσης εξυγίανσης, το ίδρυμα θα προέβαινε

αναπόφευκτα σε αναστολή πληρωμών, θα ανακαλούνταν η άδειά του για την άσκηση δραστηριοτήτων πιστωτικού ιδρύματος, ενώ θα ετίθετο εν συνεχεία υπό εκκαθάριση, γεγονός το οποίο θα συνιστούσε τεράστιο συστημικό κίνδυνο και σοβαρή απειλή για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα.

14. Η εν λόγω απόφαση εξυγίανσης της BES λήφθηκε βάσει του RGICSF ως ίσχυε μετά τη θέσπιση της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 31-A/2012, η οποία τροποποιήθηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-A/2014.

15. Η εν λόγω απόφαση εξυγίανσης της BES είχε ως αποτέλεσμα τη σύσταση μεταβατικού ιδρύματος, καλούμενου «Novo Banco S.A.», στο οποίο μεταβιβάστηκαν το μεγαλύτερο μέρος των στοιχείων του ενεργητικού, του παθητικού και των στοιχείων εκτός ισολογισμού της BES.

16. Η Massa Insolvente da Espírito Santo Financial Group S.A. (στο εξής: Massa Insolvente) είναι εταιρία η οποία κατείχε, άμεσα και έμμεσα, συμμετοχές στο εταιρικό κεφάλαιο της BES.

17. Οι BPC 2 Lux κ.λπ. είναι κάτοχοι ομολόγων μειωμένης εξασφάλισης εκδοθέντων από την BES.

18. Οι Massa Insolvente και BPC 2 Lux κ.λπ. άσκησαν προσφυγή κατά της απόφασης εξυγίανσης της BES, ζητώντας την ακύρωσή της ενώπιον των πορτογαλικών δικαστηρίων. Υποστήριξαν, μεταξύ άλλων, ότι η εν λόγω δράση εξυγίανσης αναλήφθηκε κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης.

19. Επιληφθέν της υπόθεσης, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί ορισμένες αμφιβολίες ως προς τα μέτρα που έλαβε ο Πορτογάλος νομοθέτης στο πλαίσιο της μερικής εφαρμογής της οδηγίας 2014/59. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί η ερμηνεία των εφαρμοστέων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, προκειμένου να μπορέσει να εξετάσει τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως.

20. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν το δίκαιο της Ένωσης και ιδίως το άρθρο 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η οδηγία 2014/59/ΕΕ [...], και ιδίως τα άρθρα της 36, 73 και 74, την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία όπως η [επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης] η οποία εφαρμόστηκε στο πλαίσιο της δράσης εξυγίανσης που είχε ως αντικείμενο τη σύσταση μεταβατικού ιδρύματος και τον διαχωρισμό των περιουσιακών στοιχείων και η οποία, κατά τη μερική μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της εν λόγω οδηγίας και προτού λήξει η προθεσμία μεταφοράς:

α) δεν προβλέπει τη διενέργεια δίκαιης, συνετής και ρεαλιστικής αποτίμησης των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού του πιστωτικού ιδρύματος υπό εξυγίανση πριν από την ανάληψη της δράσης εξυγίανσης·

β) δεν προβλέπει την καταβολή ενδεχόμενης αποζημίωσης, βασισμένης στη μνημονευόμενη υπό α) αποτίμηση, στο ίδρυμα υπό εξυγίανση ή, κατά περίπτωση, στους κατόχους μετοχών ή άλλων τίτλων ιδιοκτησίας και, αντ' αυτού, προβλέπει απλώς ότι το τυχόν υπόλοιπο του προϊόντος της πώλησης της μεταβατικής τράπεζας αποδίδεται στο αρχικό πιστωτικό ίδρυμα ή στην πτωχευτική περιουσία του·

γ) δεν προβλέπει ότι οι μέτοχοι του ιδρύματος υπό εξυγίανση δικαιούνται να λάβουν ποσό το οποίο δεν είναι κατώτερο εκείνου που εκτιμάται ότι θα ελάμβαναν εάν το ίδρυμα είχε εκκαθαριστεί πλήρως στο πλαίσιο κανονικής διαδικασίας αφερεγγυότητας και προβλέπει αυτόν τον μηχανισμό διασφάλισης μόνο για τους πιστωτές των οποίων οι απαιτήσεις δεν είχαν μεταβιβαστεί, και

δ) δεν προβλέπει αποτίμηση, ανεξάρτητη από τη μνημονευόμενη υπό α), προκειμένου να καθοριστεί αν οι μέτοχοι και οι πιστωτές θα ετύγχαναν ευνοϊκότερης μεταχείρισης στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε υποβληθεί σε κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας;

2) Λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου που απορρέει από την [απόφαση Inter-Environnement Wallonie], μπορεί εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση, η οποία μεταφέρει εν μέρει στο εθνικό δίκαιο την οδηγία 2014/59/ΕΕ, να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία αυτή, και ιδίως τα άρθρα της 36, 73 και 74, στο πλαίσιο της εφαρμογής της δράσης εξυγίανσης;»

III. Νομική ανάλυση

21. Στην υπό κρίση υπόθεση, το αιτούν δικαστήριο υποβάλει στο Δικαστήριο δύο προδικαστικά ερωτήματα με τα οποία ζητείται να εξακριβωθεί η συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης του πορτογαλικού καθεστώτος για την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων, το οποίο εισήχθη στο RGICSF το 2012 και εν συνεχεία τροποποιήθηκε το 2014, καθεστώς το οποίο εφαρμόστηκε στη διαδικασία εξυγίανσης της BES.

22. Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα υποδιαιρείται σε δύο σκέλη. Στο πρώτο σκέλος, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στο άρθρο 17 του Χάρτη, στο οποίο κατοχυρώνεται η προστασία του δικαιώματος ιδιοκτησίας· αντίθετα, στο δεύτερο σκέλος του εν λόγω ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στην οδηγία 2014/59, και ιδίως στα άρθρα 36, 73 και 74 αυτής. Η οδηγία αυτή και, ιδίως, τα εν λόγω άρθρα της, αποτελούν επίσης αντικείμενο του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος.

23. Επομένως, με το δεύτερο σκέλος του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος και με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ζητείται να εξακριβωθεί η συμβατότητα της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας με την οδηγία 2014/59, αλλά επί τη βάσει δύο διαφορετικών κριτηρίων. Ενώ το δεύτερο σκέλος του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος αποσκοπεί στο να εξακριβωθεί αν η εν λόγω εθνική νομοθεσία, αυτή καθεαυτήν, αντιβαίνει στην οδηγία, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αποσκοπεί, αντίθετα, στο να εξακριβωθεί αν η εν λόγω νομοθεσία μπορεί να «διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία αυτή», κατ' εφαρμογήν του κριτηρίου που διατυπώθηκε στη νομολογία με την προμνησθείσα απόφαση Inter-Environnement Wallonie, σχετικά με τις υποχρεώσεις που υπέχουν τα κράτη μέλη κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο.

24. Εντός αυτού του πλαισίου, φρονώ, κατ' αρχάς, ότι είναι σκόπιμο να προβώ σε ορισμένες προκαταρκτικές παρατηρήσεις επί της δυνατότητας εφαρμογής, στην υπό κρίση υπόθεση, των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης στις οποίες παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο.

Α. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις επί της δυνατότητας εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης

25. Η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία στο πλαίσιο της εθνικής διαδικασίας, ήτοι η ισχύουσα κατά τον χρόνο ανάληψης της δράσης εξυγίανσης της BES στις 3 Αυγούστου 2004 και η οποία αποτελεί το αντικείμενο των προδικαστικών ερωτημάτων, αποτελείται από το πορτογαλικό καθεστώς για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων, το οποίο εισήχθη στο RGICSF με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 31-Α/2012, της 10ης Φεβρουαρίου 2012, όπως τροποποιήθηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-Α/2014, της 1ης Αυγούστου 2014.

26. Από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτει ότι η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 31-Α/2012 εκδόθηκε πριν από την υποβολή πρότασης οδηγίας εκ μέρους της Επιτροπής η οποία οδήγησε εν συνεχεία στην έκδοση της οδηγίας 2014/59 [3]. Επομένως, η εν λόγω πράξη, θεσπισθείσα κατ' αυτόν τον τρόπο, ασφαλώς δεν μπορούσε να αποτελέσει μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο. Επιπλέον, απαντώντας σε συγκεκριμένη ερώτηση του Δικαστηρίου, η Πορτογαλική Κυβέρνηση διευκρίνισε ότι η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 31-Α/2012 δεν μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιο άλλη πράξη του δικαίου της Ένωσης [4].

27. Αντίθετα, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ρητώς ότι η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-Α/2014, με την οποία τροποποιήθηκε το πορτογαλικό καθεστώς για την ανάκαμψη και την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων του 2012, μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιο ορισμένες πτυχές της οδηγίας 2014/59, άλλα όχι το σύνολο των διατάξεών της. Εξάλλου, η αιτιολογική έκθεση της εν λόγω πράξης νομοθετικού περιεχομένου διευκρινίζει ρητώς ότι σκοπός της είναι η μεταφορά στο πορτογαλικό δίκαιο της αρχής «no creditor worse off» [5], που προβλέπει η οδηγία 2014/59.

28. Συναφώς, εξάλλου, από το άρθρο 130 της οδηγίας 2014/59 προκύπτει, αφενός, ότι η προθεσμία για τη θέσπιση και τη δημοσίευση των αναγκαίων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων για τη συμμόρφωση προς την οδηγία αυτή ήταν η 31η Δεκεμβρίου 2014 και, αφετέρου, ότι τα κράτη μέλη όφειλαν να εφαρμόσουν τις διατάξεις αυτές από την 1η Ιανουαρίου 2015 [6].

29. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως εξάλλου επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-Α/2014 μετέφερε εν μέρει στο εσωτερικό δίκαιο την οδηγία 2014/59 πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της και, συγκεκριμένα, περίπου πέντε μήνες πριν από τη λήξη της προθεσμίας αυτής. Η μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στο πορτογαλικό δίκαιο ολοκληρώθηκε εν συνεχεία το 2015 με τον νόμο 23-Α/2015.

30. Εντός αυτού ακριβώς του νομοθετικού πλαισίου πρέπει να εξακριβωθεί η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2014/59 και του Χάρτη στην υπό κρίση υπόθεση.

[3] Η πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων και για την τροποποίηση των οδηγιών 77/91/ΕΟΚ και 82/891/ΕΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 2001/24/ΕΚ, 2002/47/ΕΚ, 2004/25/ΕΚ, 2005/56/ΕΚ, 2007/36/ΕΚ και 2011/35/ΕΚ και του κανονισμού (ΕΕ) 1093/2010 [COM(2012) 280 τελικό] δημοσιεύθηκε στις 6 Ιουνίου 2012.

[4] Ειδικότερα, η Πορτογαλική Κυβέρνηση διευκρίνισε ότι η πράξη αυτή δεν συνιστούσε μεταφορά στο πορτογαλικό δίκαιο της οδηγίας 2001/24/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Απριλίου 2001, για την εξυγίανση και την εκκαθάριση των πιστωτικών ιδρυμάτων (ΕΕ 2001, L 125, σ. 15), η οποία είχε μεταφερθεί στο πορτογαλικό δίκαιο με άλλη πράξη, ήτοι την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 199/2006, της 25ης Οκτωβρίου 2006.

[5] Συγκεκριμένα, της αρχής κατά την οποία κανένας πιστωτής δεν πρέπει, λόγω παρέμβασης των Αρχών, να τυγχάνει λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης από εκείνη της οποίας θα ετύγχανε σε περίπτωση που το οικείο πιστωτικό ίδρυμα είχε εκκαθαριστεί υπό κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας.

[6] Συνεπώς, εξαιρουμένων των διατάξεων του τίτλου IV, κεφάλαιο V, τμήμα 5, σχετικά με το εργαλείο διάσωσης με ίδια μέσα, η απώτατη προθεσμία εφαρμογής ήταν η 1η Ιανουαρίου 2016.

1. Επί της δυνατότητας εφαρμογής των διατάξεων της οδηγίας 2014/59

31. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, δεδομένου ότι η προθεσμία για τη μεταφορά οδηγίας σκοπεί κυρίως στο να παράσχει στα κράτη μέλη τον αναγκαίο χρόνο για τη θέσπιση των μέτρων μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, δεν είναι δυνατόν να προσαφθεί στα κράτη μέλη ότι δεν μετέφεραν την οδηγία αυτή στην εσωτερική έννομη τάξη τους πριν από την παρέλευση της προθεσμίας αυτής [7].

32. Περαιτέρω, μολονότι, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας για τη μεταφορά οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία αποτελέσματος μέχρι τη λήξη της προθεσμίας αυτής [8], έχουν τη δυνατότητα να θεσπίσουν προσωρινές διατάξεις ή να θέτουν σε εφαρμογή την οδηγία σταδιακά [9].

33. Περαιτέρω, αποτελεί πάγια νομολογία ότι η οδηγία παράγει άμεσο αποτέλεσμα μόνο μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της στην έννομη τάξη των κρατών μελών [10]. Επομένως, οδηγία δεν μπορεί να τύχει επικλήσεως ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων όσον αφορά δίκη που κινήθηκε πριν από τη λήξη της περιόδου που τάχθηκε για τη μεταφορά της [11].

34. Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, που διατυπώθηκε με την απόφαση Inter-Environnement Wallonie, στην οποία παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο με το δεύτερο προδικαστικό του ερώτημα, από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και από το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, προκύπτει ότι, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας, στο εσωτερικό δίκαιο, τα κράτη μέλη οφείλουν να απέχουν από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία σκοπού [12].

35. Φρονώ ότι από τις νομολογιακές αρχές που διαλαμβάνονται στα προηγούμενα σημεία προκύπτει ότι η οδηγία 2014/59, αυτή καθεαυτήν, δεν μπορεί να τύχει επίκλησης από τις αναιρεσείουσες της κύριας δίκης ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, προκειμένου να αποδείξουν την έλλειψη συμβατότητας του πορτογαλικού καθεστώτος σχετικά με την ανάκαμψη και την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων που ίσχυε κατά τον χρόνο ανάληψης της δράσης εξυγίανσης της BES, ήτοι πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη, τούτο δε παρά το γεγονός ότι η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-A/2014 μετέφερε εν μέρει την οδηγία αυτή στο πορτογαλικό δίκαιο πριν από τη λήξη της εν λόγω προθεσμίας.

36. Πράγματι, όπως προκύπτει από το σημείο 34 των παρουσών προτάσεων, κατά τη διάρκεια της εν λόγω προθεσμίας μεταφοράς, το οικείο κράτος μέλος όφειλε απλώς να απέχει από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία σκοπού. Επομένως, μόνο βάσει της υποχρέωσης αυτής, λαμβανομένων υπόψη των παραμέτρων που θα διευκρινιστούν λεπτομερέστερα κατωτέρω με τα σημεία 55 επ. των παρουσών προτάσεων, πρέπει να εκτιμηθεί η συμβατότητα με την οδηγία 2014/59 της ισχύουσας

[7] Αποφάσεις Inter-Environnement Wallonie, σκέψη 43, της 5ης Φεβρουαρίου 2004, Rieser Internationale Transporte (C-157/02, EU:C:2004:76, σκέψη 68), και της 15ης Οκτωβρίου 2009, Hochtief και Linde-Kca-Dresden (C-138/08, EU:C:2009:627, σκέψη 25).

[8] Απόφαση Inter-Environnement Wallonie (σκέψη 44).

[9] Απόφαση Inter-Environnement Wallonie (σκέψη 49).

[10] Βλ. απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2008, Velasco Navarro (C-246/06, EU:C:2008:19, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[11] Πρβλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση BP κ.λπ. (C-234/18, EU:C:2019:920, σημείο 45).

[12] Απόφαση Inter-Environnement Wallonie (σκέψη 45) και, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 26ης Μαΐου 2011, Stichting Natuur en Milieu κ.λπ. (C-165/09 – C-167/09, EU:C:2011:348, σκέψη 78), και, τέλος, της 11ης Φεβρουαρίου 2021, M.V. κ.λπ. (Διαδοχή συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου στον δημόσιο τομέα) (C-760/18, EU:C:2021:113, σκέψη 73 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

κατά την ημερομηνία αυτή εθνικής νομοθεσίας, με την οποία το οικείο κράτος μέλος προέβη σε μερική μεταφορά της εν λόγω οδηγίας, ενέργεια στην οποία, όπως προκύπτει από το σημείο 32 των παρουσών προτάσεων, μπορούσε αναμφισβήτητα να προβεί.

37. Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται, κατά τη γνώμη μου, από τη νομολογία στην οποία παραπέμπει η Massa Insolvente, από την οποία προκύπτει ότι πρέπει να θεωρηθεί ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής μιας οδηγίας όχι μόνον οι εθνικές διατάξεις των οποίων ρητός σκοπός είναι η μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, αλλά και, από *της ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος* της οδηγίας αυτής, οι προϋφιστάμενες εθνικές διατάξεις οι οποίες μπορούν να διασφαλίσουν τη συμφωνία του εθνικού δικαίου προς την οδηγία αυτή [13].

38. Πράγματι, το γεγονός ότι προϋφιστάμενες εθνικές διατάξεις μπορούν να διασφαλίσουν τη συμφωνία του εθνικού δικαίου προς μια οδηγία και, επομένως, μπορούν να θεωρηθούν ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής και, κατά συνέπεια, του δικαίου της Ένωσης, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν την πλήρη συμβατότητα του εθνικού τους δικαίου προς την εν λόγω οδηγία πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής και ότι, ως εκ τούτου, οι υποχρεώσεις που υπέχουν βαίνουν πέραν της υποχρέωσης αποχής που αναγνωρίστηκε από τη νομολογία που διαλαμβάνεται στο σημείο 34 των παρουσών προτάσεων. Κατά τη γνώμη μου, το γεγονός αυτό δεν συνεπάγεται, από μόνο του, ότι οι ιδιώτες δύνανται, αντίθετα προς τη νομολογία που μνημονεύεται στο σημείο 33 των παρουσών προτάσεων, να επικαλεστούν την οδηγία αυτή ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων όσον αφορά δίκη που κινήθηκε πριν από τη λήξη της περιόδου που τάχθηκε για τη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη.

2. Επί της δυνατότητας εφαρμογής του Χάρτη

39. Όσον αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 17 του Χάρτη, στο οποίο παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο με το πρώτο σκέλος του προδικαστικού ερωτήματος, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, προβλέπει ότι οι διατάξεις του απευθύνονται στα κράτη μέλη μόνον όταν αυτά εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης [14].

40. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην έννομη τάξη της Ένωσης έχουν εφαρμογή σε όλες τις καταστάσεις που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, αλλά όχι πέραν των καταστάσεων αυτών. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, για τον λόγο αυτόν, δεν μπορεί να εκτιμήσει, με γνώμονα τον Χάρτη, εθνική κανονιστική ρύθμιση που δεν εντάσσεται στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης [15].

41. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, για να καθοριστεί αν μια εθνική κανονιστική ρύθμιση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51 του Χάρτη, πρέπει να εξετάζεται, μεταξύ άλλων στοιχείων, αν αυτή σκοπεί στην εφαρμογή διατάξεως του δικαίου της Ένωσης, ο χαρακτήρας της ρυθμίσεως αυτής και το αν αυτή

[13] Αποφάσεις της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, Cordero Alonso (C-81/05, EU:C:2006:529, σκέψη 29), της 21ης Ιουλίου 2011, Azienda Agro-Zootecnica Franchini και Eolica di Altamura (C-2/10, EU:C:2011:502, σκέψη 70), και της 23ης Απριλίου 2009, VTB-VAB και Galatea (C-261/07 και C-299/07, EU:C:2009:244, σκέψη 35).

[14] Βλ. αποφάσεις της 10ης Ιουλίου 2014, Julián Hernández κ.λπ. (C-198/13, EU:C:2014:2055, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 14ης Ιανουαρίου 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo e Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[15] Αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 19 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 6ης Μαρτίου 2014, Siragusa (C-206/13, EU:C:2014:126, σκέψη 21), και διάταξη της 7ης Σεπτεμβρίου 2017, Demarchi Gino και Garavaldi (C-177/17 και C-178/17, EU:C:2017:656, σκέψη 18).

επιδιώκει σκοπούς διαφορετικούς από εκείνους του δικαίου της Ένωσης, έστω και αν η ρύθμιση ενδέχεται να επηρεάζει εμμέσως το δίκαιο αυτό, καθώς και αν υφίσταται ειδική ρύθμιση του δικαίου της Ένωσης στον τομέα αυτόν ή δυνάμενη να τον επηρεάσει [16].

42. Επομένως, πρέπει να καθοριστεί αν η επίμαχη στην κύρια δίκη νομοθεσία μπορεί να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

43. Συναφώς, επισημαίνω, κατ' αρχάς, ότι δεν τίθεται αμφιβολία ότι η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-Α/2014 αποτελεί μέτρο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Συγκεκριμένα, όπως επισημάνθηκε στο σημείο 27 των παρουσών προτάσεων, η εν λόγω πράξη νομοθετικού περιεχομένου είχε ρητό σκοπό τη μεταφορά –έστω και εν μέρει και πριν από τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά– της οδηγίας 2014/59 στο πορτογαλικό δίκαιο.

44. Εξάλλου, λαμβανομένων υπόψη των διευκρινίσεων που διαλαμβάνονται στο σημείο 26 των παρουσών προτάσεων, η Πορτογαλική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η προϊσχύσασα νομοθεσία που θεσπίστηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 31-Α/2012, όπως τροποποιήθηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου του 2014, δεν συνιστά, αυτή καθεαυτήν, μέτρο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

45. Συναφώς, επισημαίνω πάντως, αφενός, ότι η ίδια η Πορτογαλική Κυβέρνηση διευκρίνισε ότι η νομοθεσία του 2012 επιδίωκε τον ίδιο θεμελιώδη σκοπό με την οδηγία 2014/59, αν και κατά τρόπο εν μέρει διαφορετικό. Πράγματι, η εν λόγω νομοθεσία –για τη θέσπιση της οποίας ο Πορτογάλος νομοθέτης είχε, εξάλλου, εμπνευσθεί από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της οδηγίας αυτής– θεσπίστηκε προκειμένου να επισπευσθεί, εν αναμονή της έγκρισης της οδηγίας 2014/59, η εισαγωγή στο πορτογαλικό δίκαιο κανόνων για την ανάκαμψη και την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων, ώστε να αποφευχθεί η επανάληψη καταστάσεων σοβαρής δημόσιας και ιδιωτικής ζημίας οφειλόμενων στην οικονομική κρίση.

46. Αφετέρου, η Πορτογαλική Κυβέρνηση διευκρίνισε ότι η έκδοση της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 31-Α/2012 αποσκοπούσε στην υλοποίηση και την τήρηση των δεσμεύσεων που είχε αναλάβει η Πορτογαλική Δημοκρατία με το μνημόνιο συνεννόησης για τους όρους της οικονομικής πολιτικής, της 17ης Μαΐου 2011, το οποίο συνήφθη μεταξύ του Πορτογαλικού Δημοσίου και της Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

47. Νομική βάση του εν λόγω μνημονίου συνεννόησης αποτελεί το άρθρο 3, παράγραφος 5, του κανονισμού (ΕΕ) 407/2010 του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2010, για τη θέσπιση ευρωπαϊκού μηχανισμού χρηματοοικονομικής σταθεροποίησης [17], ο οποίος έχει νομική βάση του το άρθρο 122, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ [18]. Το μνημόνιο αυτό προβλέπεται, επίσης, από την απόφαση 2011/344/ΕΕ του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2011, για τη χορήγηση ενωσιακής χρηματοδοτικής συνδρομής στην Πορτογαλία [19].

[16] Αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2014, Siragusa, C-206/13 (EU:C:2014:126, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 10ης Ιουλίου 2014, Julián Hernández κ.λπ. (C-198/13, EU:C:2014:2055, σκέψη 37), και διάταξη της 7ης Σεπτεμβρίου 2017, Demarchi Gino και Garavaldi (C-177/17 και C-178/17, EU:C:2017:656, σκέψη 20).

[17] ΕΕ 2010, L 118, σ. 1

[18] Συναφώς, βλ. απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2016, Dowling κ.λπ. (C-41/15, EU:C:2016:836, σκέψη 8).

[19] ΕΕ 2011, L 159, σ. 88.

48. Συναφώς, επισημαίνεται ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα μέτρα που λαμβάνει κράτος μέλος για την υλοποίηση των δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί με μνημόνιο συνεννόησης το οποίο αποτελεί μέρος του δικαίου της Ένωσης εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη [20].

49. Επομένως, κατά την άποψή μου, από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι η επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση εθνική νομοθεσία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και ότι, κατά συνέπεια, οι διατάξεις του Χάρτη έχουν εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης.

3. Συμπέρασμα ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης

50. Εν κατακλείδι, λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να γίνει δεκτό ότι οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης δεν δύνανται να επικαλεστούν την οδηγία 2014/59, αυτή καθεαυτήν, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, προκειμένου να αποδείξουν την έλλειψη συμβατότητας του πορτογαλικού καθεστώτος σχετικά με την ανάκαμψη και την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων που ίσχυε κατά τον χρόνο ανάληψης της δράσης εξυγίανσης της BES. Κατά συνέπεια, παρέλκει, κατά τη γνώμη μου, η απάντηση στο δεύτερο σκέλος του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος.

51. Η συμβατότητα με την οδηγία 2014/59 εθνικής νομοθεσίας όπως αυτή η οποία έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης πρέπει να εξακριβώνεται με βάση το κριτήριο που διατυπώθηκε με την προμνησθείσα απόφαση Inter-Environnement Wallonie, σύμφωνα με το οποίο πρέπει να εξετάζεται αν η νομοθεσία αυτή μπορεί να «διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία αυτή αποτελέσματος». Το ερώτημα αυτό αποτελεί αντικείμενο του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, το οποίο πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστεί πρώτο. Εν συνεχεία, θα αναλύσω τη συμβατότητα εθνικής νομοθεσίας τέτοιας φύσης με το άρθρο 17 του Χάρτη, όπως απαιτεί το πρώτο σκέλος του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος.

Β. Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος, σχετικά με την οδηγία 2014/59

52. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου που απορρέει από την απόφαση Inter-Environnement Wallonie, εθνική νομοθεσία στον τομέα της εξυγίανσης των πιστωτικών ιδρυμάτων, όπως αυτή που περιέχεται στο RGICSF και εφαρμόστηκε στην εξυγίανση της BES, η οποία μεταφέρει εν μέρει την οδηγία 2014/59 στο εσωτερικό δίκαιο, μπορεί, στο πλαίσιο της εφαρμογής της δράσης εξυγίανσης, να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία αυτή και ιδίως τα άρθρα της 36, 73 και 74.

53. Το προδικαστικό αυτό ερώτημα πρέπει να εξεταστεί λαμβανομένων υπόψη των απαιτήσεων της οδηγίας 2014/59, τις οποίες η εν λόγω εθνική νομοθεσία παρέλειψε να μεταφέρει στο καθεστώς περί εξυγίανσης των πιστωτικών ιδρυμάτων και οι οποίες αφορούν τα στοιχεία που διαλαμβάνονται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα υπό α′ έως δ′. Οι εν λόγω απαιτήσεις αφορούν: τη διενέργεια δίκαιης, συνετής και ρεαλιστικής αποτίμησης των στοιχείων του

[20] Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 13ης Ιουνίου 2017, Florescu κ.λπ. (C-258/14, EU:C:2017:448, σκέψεις 32 έως 35 και 45 έως 48). Όσον αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής του Χάρτη υπό το πρίσμα του άρθρου του 51, σε περίπτωση αφορώσα μέτρα που έλαβε η Πορτογαλική Δημοκρατία στο πλαίσιο των δεσμεύσεων που είχε αναλάβει δυνάμει της νομοθεσίας που διαλαμβάνεται στο σημείο 47 των παρουσών προτάσεων, βλ. σημεία 43 έως 53 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα H. Saugmandsgaard Øe στην υπόθεση Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2017:395), οι οποίες επιβεβαιώθηκαν σιωπηρά από το Δικαστήριο με την απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117).

ενεργητικού και του παθητικού του πιστωτικού ιδρύματος υπό εξυγίανση πριν από την ανάληψη της δράσης εξυγίανσης [υπό α΄]· την καταβολή ενδεχόμενης αποζημίωσης, βασισμένης στην εν λόγω αποτίμηση, στο ίδρυμα υπό εξυγίανση ή, κατά περίπτωση, στους κατόχους μετοχών ή άλλων τίτλων ιδιοκτησίας [υπό β΄]· τη ρητή πρόβλεψη της αρχής «no creditor worse off» για τους μετόχους του ιδρύματος υπό εξυγίανση [υπό γ΄]· και τη διενέργεια αποτίμησης, ανεξάρτητης από τη μνημονευόμενη υπό α΄, προκειμένου να καθοριστεί αν οι μέτοχοι και οι πιστωτές θα ετύγχαναν ευνοϊκότερης μεταχείρισης στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε υποβληθεί σε κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας [υπό δ΄].

54. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό αυτό ερώτημα πρέπει, κατ' αρχάς, να διευκρινιστεί το περιεχόμενο της υποχρέωσης αποχής, την οποία αναγνωρίζει η νομολογία που διατυπώθηκε με την προμνησθείσα απόφαση Inter-Environnement Wallonie, στην οποία παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο.

1. Επί του περιεχομένου της υποχρέωσης αποχής την οποία υπέχουν τα κράτη μέλη βάσει της νομολογίας Inter-Environnement Wallonie

55. Συναφώς, όπως προεκτέθηκε στο σημείο 34 των παρουσών προτάσεων, από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και από το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, προκύπτει ότι, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο μιας οδηγίας, τα κράτη μέλη οφείλουν να απέχουν από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία σκοπού.

56. Από τη νομολογία προκύπτει ότι η εν λόγω υποχρέωση αποχής πρέπει να νοηθεί ως καλύπτουσα τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου, γενικού ή ειδικού, ικανού να θέσει σε έναν τέτοιο κίνδυνο [21]. Δεν ασκεί συναφώς επιρροή το ότι η επίμαχη διάταξη του εθνικού δικαίου, που θεσπίστηκε μετά τη θέση σε ισχύ της οικείας οδηγίας, αποσκοπεί ή όχι στη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας αυτής [22].

57. Το Δικαστήριο είχε επίσης την ευκαιρία να διευκρινίσει ότι η εν λόγω υποχρέωση αποχής επιβάλλεται σε όλες τις αρχές των οικείων κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών δικαστηρίων. Επομένως, από την ημερομηνία κατά την οποία μια οδηγία τέθηκε σε ισχύ, τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να απέχουν στο μέτρο του δυνατού να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο ο οποίος, μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας αυτής, θα μπορούσε να θέσει σοβαρά σε κίνδυνο την υλοποίηση του επιδιωκόμενου από την οδηγία αυτή σκοπού [23].

58. Εναπόκειται, κατ' αρχήν, στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει αν οι εθνικές διατάξεις των οποίων τη νομιμότητα είναι επιφορτισμένο να ελέγχει είναι ικανές να διακυβεύσουν σοβαρά το επιδιωκόμενο από την οικεία οδηγία αποτέλεσμα [24].

[21] Βλ. αποφάσεις της 26ης Μαΐου 2011, Stichting Natuur en Milieu κ.λπ (C-165/09 έως C-167/09, EU:C:2011:348, σκέψη 78), και της 11ης Σεπτεμβρίου 2012, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας κ.λπ. (C-43/10, EU:C:2012:560, σκέψη 57).

[22] Βλ. αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2006, Adeneler κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 121, της 22ας Νοεμβρίου 2005, Mangold (C-144/04, EU:C:2005:709, σκέψη 68), και της 27ης Οκτωβρίου 2016, Milev (C-439/16 PPU, EU:C:2016:818, σκέψη 31).

[23] Αποφάσεις της 4ης Ιουλίου 2006, Adeneler κ.λπ. (C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 123), και της 23ης Απριλίου 2009, VTB-VAB και Galatea (C-261/07 και C-299/07, EU:C:2009:244, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[24] Απόφαση Inter-Environnement Wallonie, σκέψη 46 και απόφαση Stichting Natuur en Milieu κ.λπ. (C-165/09 – C-167/09, EU:C:2011:348, σκέψη 80), καθώς και, στο ίδιο πνεύμα, όσον αφορά μια μεταβατική περίοδο, απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2005, Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie (C-316/04, EU:C:2005:678, σκέψεις 42 και 43).

59. Ωστόσο, όταν η δικογραφία περιέχει όλα τα στοιχεία που καθιστούν δυνατή την εκτίμηση αυτή, το Δικαστήριο μπορεί το ίδιο να καθορίσει αν η εθνική νομοθεσία ή το εθνικό μέτρο που αποτελεί το αντικείμενο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που υποβάλλει ενώπιόν του σε συγκεκριμένη υπόθεση το αιτούν δικαστήριο είναι ικανά να διακυβεύσουν σοβαρά το αποτέλεσμα που επιδιώκει η επίμαχη στην υπόθεση αυτή οδηγία.

60. Επί παραδείγματι, με την απόφαση της 8ης Μαΐου 2003, ATRAL (C-14/02, EU:C:2003:265), το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι εθνικό μέτρο, θεσπισθέν κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς της κρίσιμης στην υπόθεση αυτή οδηγίας, το οποίο επέβαλε υποχρέωση προηγούμενης εγκρίσεως συσκευών οι οποίες φέρουν το σήμα «CE», μπορούσε να διακυβεύσει το επιδιωκόμενο από την οδηγία αυτή αποτέλεσμα [25].

61. Αντίθετα, το Δικαστήριο, με την απόφαση της 26ης Μαΐου 2011, Stichting Natuur en Milieu κ.λπ. (C-165/09 έως C-167/09, EU:C:2011:348), έκρινε ότι ένα απλό ειδικό μέτρο το οποίο συνίστατο στην απόφαση χορηγήσεως περιβαλλοντικής άδειας για την κατασκευή και εκμετάλλευση βιομηχανικής εγκαταστάσεως, δεν ήταν ικανό, από μόνο του, να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδίωκε η επίμαχη στην υπόθεση εκείνη οδηγία [26].

62. Στο ίδιο πνεύμα, με την απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Ministero delle Politiche Agricole, Alimentari e Forestali (C-104/14, EU:C:2015:125), το Δικαστήριο έκρινε ότι νομοθετική πράξη εκδοθείσα κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς της επίμαχης στην υπόθεση αυτή οδηγίας και τροποποιούσα εις βάρος πιστωτή του Δημοσίου τους τόκους απαιτήσεως που απορρέει από την εκτέλεση συμβάσεως συναφθείσας πριν από ορισμένη ημερομηνία, δεν είναι δυνατόν, λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου της οδηγίας αυτής, να θεωρηθεί ικανή να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία αυτή [27].

63. Περαιτέρω, με την απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2016, Milev (C-439/16 PPU, EU:C:2016:818), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, γνωμοδότηση που εξέδωσε το βουλγαρικό Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς της επίμαχης στην υπόθεση αυτή οδηγίας δεν ήταν δυνατό να συνιστά μέσο ερμηνείας του εθνικού δικαίου το οποίο να μπορεί να θέσει σοβαρά σε κίνδυνο την υλοποίηση του επιδιωκόμενου από τη συγκεκριμένη οδηγία σκοπού [28].

64. Επιπλέον, με τη νομολογία του, το Δικαστήριο έχει παράσχει ενδείξεις ως προς τα στοιχεία και τις παραμέτρους που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση που πρέπει να διενεργείται προκειμένου να κριθεί αν εθνική νομοθεσία ή μέτρο μπορεί να θεωρηθεί ικανό να διακυβεύσει σοβαρά το επιδιωκόμενο από μια συγκεκριμένη οδηγία αποτέλεσμα.

[25] Βλ. σκέψεις 56 έως 59 της εν λόγω αποφάσεως. Ως παράδειγμα άλλης υπόθεσης στο πλαίσιο της οποίας εθνική νομοθεσία κρίθηκε ικανή να διακυβεύσει σοβαρά το επιδιωκόμενο από την επίμαχη οδηγία αποτέλεσμα, βλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση VYSOČINA WIND (C-181/20, EU:C:2021:619, ιδίως, σημείο 99), με τις οποίες εκτίμησε ότι η σχετική εθνική ρύθμιση δύναται να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τον σκοπό της εν λόγω οδηγίας.

[26] Βλ. σκέψη 83 της εν λόγω αποφάσεως.

[27] Βλ. σκέψη 32 της αποφάσεως αυτής. Για μια άλλη περίπτωση, στην οποία το Δικαστήριο απέκλεισε το ενδεχόμενο νομοθεσία που θεσπίσθηκε κατά τη διάρκεια της επίμαχης στην υπόθεση εκείνη προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο να είναι ικανή να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του επιδιωκόμενου με την οδηγία αποτελέσματος, βλ. απόφαση της 13ης Μαρτίου 2014, Jetair και BTW-eenheid BTWE Travel4you (C-599/12, EU:C:2014:144, σκέψη 37).

[28] Βλ. σκέψεις 28 έως 36 και διατακτικό της αποφάσεως αυτής.

65. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι μια τέτοια εξακρίβωση πρέπει οπωσδήποτε να γίνει βάσει σφαιρικής εκτιμήσεως, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των πολιτικών και μέτρων που υιοθετήθηκαν στο περί ου πρόκειται εθνικό έδαφος, ούτως ώστε ένα απλό ειδικό μέτρο να μην μπορεί από μόνο του, να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκεται από συγκεκριμένη οδηγία [29].

66. Επιπλέον, κατά την εκτίμηση αυτή, πρέπει να εξετάζεται, ειδικότερα, αν οι επίμαχες διατάξεις εμφανίζονται ως πλήρης μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, καθώς και ποια είναι τα συγκεκριμένα αποτελέσματα της εφαρμογής των εν λόγω μη συμβατών προς την οδηγία διατάξεων και ποια είναι η χρονική τους διάρκεια [30].

67. Αντιστρόφως, το εθνικό δικαστήριο θα μπορούσε να λάβει υπόψη τη δυνατότητα ενός κράτους μέλους να θεσπίσει προσωρινές διατάξεις ή να θέτει σε εφαρμογή την οδηγία σταδιακά. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το γεγονός ότι οι μεταβατικές διατάξεις του εθνικού δικαίου δεν συνάδουν προς την οδηγία ή η μη μεταφορά ορισμένων διατάξεων της οδηγίας δεν διακυβεύουν κατ' ανάγκην το επιδιωκόμενο από την οδηγία αυτή αποτέλεσμα [31].

2. Επί του αν η επίμαχη νομοθεσία μπορεί να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία 2014/59

68. Βάσει ακριβώς των συμπερασμάτων που απορρέουν από τη νομολογία που υπομνήσθηκε στα προηγούμενα σημεία, πρέπει να εξακριβωθεί, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, αν η εν λόγω εθνική νομοθεσία, λόγω της μη μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο ορισμένων ειδικών απαιτήσεων που προβλέπει η οδηγία 2014/59 και τις οποίες αναφέρει το αιτούν δικαστήριο στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό α′ έως δ′, μπορούσε να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία αυτή.

69. Συναφώς, πρέπει, πρώτον, να προσδιοριστεί ποιο είναι το «αποτέλεσμα που επιδιώκει» η οδηγία 2014/59, η επίτευξη του οποίου θα μπορούσε να διακυβευθεί από την επίμαχη εθνική νομοθεσία.

70. Ως προς το σημείο αυτό, επισημαίνεται ότι, όπως εξάλλου επισήμαναν πολλοί από τους μετέχοντες στη διαδικασία οι οποίοι κατέθεσαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου, από την ανάγνωση των αιτιολογικών σκέψεων και των διατάξεων της οδηγίας 2014/59 προκύπτει ότι αυτή επιδιώκει πλείονες σκοπούς, ορισμένους γενικού χαρακτήρα και άλλους ειδικού χαρακτήρα.

71. Στο πλαίσιο αυτό, όσον αφορά τους σκοπούς γενικού χαρακτήρα, από την αιτιολογική σκέψη 1 της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι αυτή αποσκοπεί στη θέσπιση των αναγκαίων εργαλείων «για την πρόληψη της αφερεγγυότητας» των πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων «ή, όταν προκύπτουν περιπτώσεις αφερεγγυότητας, για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων, μέσω της διατήρησης των συστημικά σημαντικών λειτουργιών του σχετικού ιδρύματος».

[29] Βλ. απόφαση της 26ης Μαΐου 2011, Stichting Natuur en Milieu κ.λπ. (C-165/09 έως C-167/09, EU:C:2011:348, σκέψεις 81 έως 83).

[30] Πρβλ. απόφαση Inter-Environnement Wallonie (σκέψη 47).

[31] Πρβλ. απόφαση Inter-Environnement Wallonie (σκέψη 49).

72. Η χρήση των εν λόγω εργαλείων και, των σχετικών εξουσιών από τις αρχές εξυγίανσης, πρέπει να λαμβάνει υπόψη τους «στόχους εξυγίανσης» που διαλαμβάνονται ειδικά στο άρθρο 31, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/59, και οι οποίοι, κατ' αρχήν, έχουν την ίδια σημασία [32]. Οι στόχοι της εξυγίανσης είναι να διασφαλιστεί η συνέχεια των κρίσιμων λειτουργιών [33], να αποφευχθούν σημαντικές επιπτώσεις στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα [34], να προστατευθούν οι δημόσιοι πόροι [35], να προστατευθούν οι καταθέτες και οι επενδυτές [36] και να προστατευθούν τα κεφάλαια και τα περιουσιακά στοιχεία των πελατών [37].

73. Εν συνεχεία, η οδηγία 2014/59 εισάγει σειρά διατάξεων οι οποίες, στο πλαίσιο των ανωτέρω σκοπών γενικού χαρακτήρα, επιδιώκουν ειδικούς σκοπούς. Ειδικότερα, ορισμένες από τις διατάξεις της οδηγίας έχουν ως σκοπό να διασφαλίσουν ότι τα εργαλεία και οι εξουσίες εξυγίανσης θα ασκούνται κατά τρόπο συμβατό με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη και, ιδίως, με το δικαίωμα ιδιοκτησίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 του Χάρτη.

74. Συγκεκριμένα, όπως επισημαίνεται στην αιτιολογική σκέψη 13 της οδηγίας 2014/59, η χρήση των εργαλείων και των εξουσιών εξυγίανσης που προβλέπονται στην εν λόγω οδηγία, ενδέχεται να επιφέρει αναστάτωση στα δικαιώματα των μετόχων και των πιστωτών [38]. Συναφώς, στην αιτιολογική σκέψη 50 της ίδιας οδηγίας επισημαίνεται ότι η παρεμβολή στα δικαιώματα ιδιοκτησίας δεν θα πρέπει να είναι δυσανάλογη.

75. Μεταξύ των διατάξεων που επιδιώκουν αυτόν τον ειδικό σκοπό περιλαμβάνονται εκείνες στις οποίες παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο με τα προδικαστικά του ερωτήματα, ήτοι η διάταξη του άρθρου 36, η οποία προβλέπει τη διενέργεια δίκαιης, συνετής και ρεαλιστικής αποτίμησης για τους σκοπούς της εξυγίανσης πριν από την ανάληψη δράσης εξυγίανσης και οι διατάξεις των άρθρων 73, στοιχείο α', και 74, οι οποίες, αντιστοίχως, αφενός, διασφαλίζουν τη μεταχείριση των μετόχων και των πιστωτών σύμφωνα με την αρχή «no creditor worse off», ιδίως σε περίπτωση εν μέρει μεταβιβάσεων των δικαιωμάτων, περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων του ιδρύματος υπό εξυγίανση, και, αφετέρου, προβλέπουν τη διενέργεια εκ των υστέρων αποτίμησης προκειμένου να εκτιμηθεί αν οι μέτοχοι και οι πιστωτές θα ετύγχαναν διαφορετικής μεταχείρισης σε περίπτωση κατά την οποία το ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε εκκαθαριστεί υπό κανονικές διαδικασίες αφερεγγυότητας.

76. Τα άρθρα αυτά έχουν ως ειδικό σκοπό να διασφαλίσουν ότι τα προβλεπόμενα από την οδηγία 2014/59 εργαλεία και εξουσίες εξυγίανσης εφαρμόζονται τηρουμένων των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη και ιδίως του δικαιώματος ιδιοκτησίας των μετόχων και των πιστωτών του ιδρύματος υπό εξυγίανση, υποχρέωση η οποία, εν πάση περιπτώσει, όπως ορθώς επισήμανε η Επιτροπή, επιβάλλεται στα κράτη μέλη ήδη δυνάμει του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.

[32] Βλ. άρθρο 31, παράγραφος 3, της οδηγίας 2014/59.

[33] Συναφώς, βλ., επίσης, αιτιολογικές σκέψεις 5, 13, 45, 70, 72 και 90 της οδηγίας 2014/59.

[34] Συναφώς, βλ., επίσης, αιτιολογικές σκέψεις 3, 4, 11, 13, 14, 18, 24, 29, 40, 41, 45, 49, 63, 64, 67, 72, 83, 91, 92, 97, 99, 102, 108 και 132 της οδηγίας 2014/59.

[35] Συναφώς, βλ., επίσης, αιτιολογικές σκέψεις 16, 45 και 109 της οδηγίας 2014/59.

[36] Συναφώς, βλ., επίσης, αιτιολογικές σκέψεις 45, 55, 71, 102, 110, 112, 117 της οδηγίας 2014/59.

[37] Συναφώς, βλ., επίσης, αιτιολογικές σκέψεις 45 και 65 της οδηγίας 2014/59.

[38] Όπως προκύπτει ρητώς από την αιτιολογική αυτή σκέψη, ειδικότερα, η εξουσία των αρχών να μεταβιβάζουν τις μετοχές ή το σύνολο ή μέρος των περιουσιακών στοιχείων ενός ιδρύματος σε ιδιώτες αγοραστές, χωρίς τη συγκατάθεση των μετόχων, επηρεάζει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας των μετόχων. Επιπλέον, η εξουσία να αποφασίζουν ποιες υποχρεώσεις θα μεταφέρουν από ένα ίδρυμα που πτωχεύει, με βάση τους στόχους να διασφαλιστεί η συνέχεια των υπηρεσιών και να αποφευχθούν δυσμενείς επιπτώσεις στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, ενδέχεται να επηρεάσει την ίση μεταχείριση των πιστωτών.

77. Εκτιμώ, επομένως, ότι υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκοπών, γενικού και ειδικού χαρακτήρα, τους οποίους επιδιώκει η οδηγία 2014/59, πρέπει ακριβώς να εκτιμηθεί αν η επίμαχη εθνική νομοθεσία είναι ικανή να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του «αποτελέσματος που επιδιώκει» η οδηγία αυτή, διευκρινιζομένου ότι το ειδικό ζήτημα σχετικά με την προστασία του δικαιώματος ιδιοκτησίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 του Χάρτη εξετάζεται ειδικότερα *κατωτέρω* στο πλαίσιο της ανάλυσης του πρώτου σκέλους του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος.

78. Υπό το πρίσμα αυτό, πρέπει, δεύτερον, να εξακριβωθεί αν η απουσία ειδικών απαιτήσεων τις οποίες υποδεικνύει το αιτούν δικαστήριο με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό α′ έως δ′, έχει ως συνέπεια ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία μπορεί να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του «αποτελέσματος που επιδιώκει» η οδηγία αυτή.

79. Συναφώς, και ως γενική παρατήρηση, επισημαίνω ότι από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ρητώς ότι οι τροποποιήσεις που επήλθαν, κατά την προθεσμία μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας 2014/59, με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-A/2014, της 1ης Αυγούστου 2014, στη νομοθεσία που θεσπίστηκε στην Πορτογαλία για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων το 2012 –νομοθεσία η οποία, όπως εκτέθηκε, προϋφίστατο της έκδοσης της οδηγίας 2014/59– έθεσαν σε εφαρμογή ορισμένες, αν και όχι όλες, τις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας, ούτως ώστε, με τον τρόπο αυτό, επήλθε προσέγγιση μεταξύ της εθνικής νομοθεσίας και των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας.

80. Η ανωτέρω διαπίστωση, αυτή καθεαυτήν, δεν καθιστά, κατά τη γνώμη μου, ιδιαιτέρως εύλογο, στην υπό κρίση υπόθεση, ακόμη και υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου που μνημονεύεται στα σημεία 60 έως 67 των παρουσών προτάσεων, το συμπέρασμα ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία μπορεί να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του «αποτελέσματος που επιδιώκει» η οδηγία αυτή. Πράγματι, όπως επισήμανε η Πορτογαλική Κυβέρνηση, η μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο ορισμένων διατάξεων μιας οδηγίας, στο μέτρο που δεν αμφισβητείται ότι η μεταφορά αυτή πραγματοποιήθηκε με ορθό τρόπο, όχι μόνο δεν είναι ικανή να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία αυτή, αλλά της συμβάλλει στην επίτευξη των σκοπών της.

81. Επιπλέον, όπως προκύπτει από τη νομολογία που εκτίθεται στα σημεία 55 έως 57 των παρουσών προτάσεων, η υποχρέωση που επιβάλλεται στα κράτη μέλη κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο αποτελεί υποχρέωση αποχής και, επομένως, υποχρέωση να μη λαμβάνουν μέτρα ικανά να διακυβεύσουν το επιδιωκόμενο από την οδηγία αποτέλεσμα. Μια τέτοια υποχρέωση δύσκολα μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να παραβιασθεί με τη θέσπιση νομοθεσίας η οποία μεταφέρει με ορθό τρόπο την οδηγία, έστω και εν μέρει,.

82. Μολονότι οι παρατηρήσεις αυτές είναι αρκετές προκειμένου να δοθεί αρνητική απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, πρέπει ωστόσο να αναλυθούν λεπτομερώς οι απαιτήσεις τις οποίες μνημονεύει το αιτούν δικαστήριο, η απουσία των οποίων θα μπορούσε, κατά την άποψή του, να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία 2014/59.

3. Επί των απαιτήσεων των οποίων η απουσία θα μπορούσε να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία 2014/59.

83. Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει κατ' αρχάς, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό α', ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία που εφαρμόστηκε κατά την ανάληψη της δράσης εξυγίανσης της BES «δεν προέβλεπε τη διενέργεια δίκαιης, συνετής και ρεαλιστικής αποτίμησης των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού του πιστωτικού ιδρύματος υπό εξυγίανση πριν από την ανάληψη της δράσης εξυγίανσης».

84. Συναφώς, επισημαίνω εντούτοις ότι, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, το άρθρο 145-Η, παράγραφος 4, του RGICSF, προέβλεπε ήδη, ως ίσχυε το 2012, ότι τα στοιχεία του ενεργητικού, τα στοιχεία του παθητικού, τα εκτός ισολογισμού στοιχεία και τα υπό διαχείριση περιουσιακά στοιχεία του οικείου πιστωτικού ιδρύματος πρέπει να αποτιμώνται, κατά τη μεταβίβαση, η δε αποτίμηση αυτή διενεργείται από ανεξάρτητη οντότητα οριζόμενη από την Banco de Portugal εντός του χρονικού διαστήματος που αυτή καθορίζει, με δαπάνες του πιστωτικού ιδρύματος. Η τροποποίηση της διάταξης αυτής το 2014 είχε ως συνέπεια ότι η αποτίμηση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει επίσης εκτίμηση του επιπέδου είσπραξης των απαιτήσεων κάθε κατηγορίας πιστωτών, βάσει της σειράς κατάταξης που προβλέπεται στον νόμο, σε περίπτωση εκκαθάρισης του πιστωτικού ιδρύματος αμέσως πριν από την εφαρμογή της δράσης εξυγίανσης.

85. Μολονότι, σε αντίθεση με το άρθρο 36, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/59, η ανωτέρω διάταξη δεν προβλέπει ότι η αποτίμηση πρέπει να είναι «δίκαιη, συνετή και ρεαλιστική», η διατύπωση και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η εν λόγω διάταξη φαίνεται –υπό την επιφύλαξη επιβεβαίωσης από το αιτούν δικαστήριο– να έχουν λάβει υπόψη λογιστικές παραμέτρους οι οποίες ενσωματώνουν τα κριτήρια αυτά και τις οποίες η ορισθείσα ανεξάρτητη οντότητα θα πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να χρησιμοποιεί κατά τη διενέργεια της εν λόγω αποτίμησης.

86. Υπό τις συνθήκες αυτές, εκτιμώ ότι με βάση την περίπτωση για την οποία κάνει λόγο το αιτούν δικαστήριο με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό α', δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία είναι ικανή να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του «αποτελέσματος που επιδιώκει» η οδηγία 2014/59.

87. Περαιτέρω, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό β', ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία που εφαρμόστηκε κατά την ανάληψη δράσης εξυγίανσης της BES «δεν προέβλεπε την καταβολή ενδεχόμενης αποζημίωσης, βασισμένης στη μνημονευόμενη υπό α' αποτίμηση, στο ίδρυμα υπό εξυγίανση ή, κατά περίπτωση, στους κατόχους μετοχών ή άλλων τίτλων ιδιοκτησίας και, αντ' αυτού, προέβλεπε απλώς ότι το τυχόν υπόλοιπο του προϊόντος της πώλησης της μεταβατικής τράπεζας αποδίδεται στο αρχικό πιστωτικό ίδρυμα ή στην πτωχευτική περιουσία του».

88. Συναφώς, επισημαίνεται ότι, ήδη στην αρχική μορφή του 2012, το άρθρο 145-Ι, παράγραφοι 3 και 4, του RGICSF, προέβλεπε ότι τυχόν υπόλοιπο του προϊόντος της πώλησης των περιουσιακών στοιχείων της μεταβατικής τράπεζας, μετά την επιστροφή κάθε ποσού που διέθεσε το Ταμείο Εξυγίανσης και άλλα Ταμεία εγγύησης, αποδίδεται στο αρχικό πιστωτικό ίδρυμα ή στην πτωχευτική περιουσία του, εάν τελεί υπό εκκαθάριση.

89. Η διάταξη αυτή καθιστούσε δυνατό, με σκοπό τη διασφάλιση της «οικονομικής ουδετερότητας» της δράσης εξυγίανσης, να μη στερηθεί το αρχικό πιστωτικό ίδρυμα (ή η πτωχευτική περιουσία του) το ποσό που προκύπτει από την πώληση των περιουσιακών

στοιχείων της μεταβατικής τράπεζας μετά την επιστροφή των ποσών που είχαν διατεθεί από τα διάφορα Ταμεία ως δάνειο. Επομένως, η διάταξη αυτή αποσκοπούσε στην προστασία των μετόχων και των πιστωτών του αρχικού ιδρύματος.

90. Επιπλέον, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, το ποσό που προκύπτει από την πώληση αυτή επηρεάζεται ασφαλώς θετικά από τα διάφορα μέτρα που ελήφθησαν στο πλαίσιο της δράσης εξυγίανσης για τη σύσταση της μεταβατικής τράπεζας, όπως ο διαχωρισμός της μεταβατικής αυτής τράπεζας από τα «προβληματικά στοιχεία του ενεργητικού», τα οποία παρέμειναν στο υπό εξυγίανση ίδρυμα, τα λοιπά μέτρα ανάκαμψης, τα μέτρα στήριξης από τα διάφορα Ταμεία, καθώς και το γεγονός ότι η πώληση της μεταβατικής τράπεζας μπορεί να πραγματοποιηθεί με τακτική διαδικασία. Όλα αυτά τα στοιχεία είναι ικανά, προς το συμφέρον των μετόχων και των πιστωτών του αρχικού ιδρύματος, να αυξήσουν την αξία του τυχόν υπολοίπου του προϊόντος της πώλησης της μεταβατικής τράπεζας.

91. Εντός αυτού του πλαισίου, εκτιμώ ότι, υπό την επιφύλαξη των εκτιμήσεων που εκτίθενται στα σημεία 131 επ. των παρουσών προτάσεων όσον αφορά την τήρηση του άρθρου 17 του Χάρτη, μολονότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία δεν αντιστοιχεί ακριβώς στο περιεχόμενο της οδηγίας 2014/59, η οποία, όπως επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, προβλέπει την καταβολή «ενδεχόμενου αντιτίμου» [39], ουδόλως μπορεί να συναχθεί ότι η νομοθεσία αυτή ήταν ικανή να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του «αποτελέσματος που επιδιώκει» η οδηγία 2014/59.

92. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό γ', ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία που εφαρμόστηκε κατά την ανάληψη δράσης εξυγίανσης της BES «δεν προέβλεπε ότι οι μέτοχοι του ιδρύματος υπό εξυγίανση δικαιούνται να λάβουν ποσό το οποίο δεν είναι κατώτερο εκείνου που εκτιμάται ότι θα ελάμβαναν εάν το ίδρυμα είχε εκκαθαριστεί πλήρως στο πλαίσιο κανονικής διαδικασίας αφερεγγυότητας και προβλέπει αυτόν τον μηχανισμό διασφάλισης μόνο για τους πιστωτές των οποίων οι απαιτήσεις δεν [είχαν] μεταβιβαστεί».

93. Με άλλα λόγια, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει το γεγονός ότι, στο πλαίσιο της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας, δεν προβλεπόταν ρητώς η αρχή «no creditor worse off» υπέρ των μετόχων.

94. Εντούτοις, φρονώ ότι το εν λόγω κενό δεν είναι από μόνο του ικανό να διακυβεύσει σοβαρά το επιδιωκόμενο από την οδηγία 2014/59 αποτέλεσμα, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου στην απόφαση Inter-Environnement Wallonie, τούτο δε, ειδικότερα, σε περίπτωση κατά την οποία, όπως επισήμανε η Επιτροπή, στην πορτογαλική έννομη τάξη είχαν ληφθεί υπόψη η θέση και τα συμφέροντα των μετόχων του οικείου πιστωτικού ιδρύματος, καθώς και τα συμφέροντά τους στο πλαίσιο των διαδικασιών εξυγίανσης που αναλήφθησαν κατ' εφαρμογήν της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας.

95. Συναφώς, επισημαίνεται, πρώτον, ότι το άρθρο 145-Β, παράγραφος 1, στοιχείο a, όπως τροποποιήθηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 114-Α/2014, προέβλεπε ότι, κατά την εφαρμογή των μέτρων εξυγίανσης, «οι μέτοχοι του υπό εξυγίανση ιδρύματος υφίστανται κατά προτεραιότητα τις ζημίες». Η διάταξη αυτή εξέφραζε, επομένως, την αρχή που διατυπώνεται στο άρθρο 34, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2014/59, η οποία αποτελεί γενική αρχή του δικαίου των εταιριών και της πτώχευσης.

[39] Βλ. ιδίως, άρθρα 36, παράγραφος 4, στοιχείο ε', και 40, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/59. Συναφώς, επισημαίνεται ότι οι διάδικοι ανταλλάσσουν απόψεις επί του χαρακτήρα του εν λόγω αντιτίμου. Ενώ η Massa insolvente και η BPC Lux 2 κ.λπ. υποστηρίζουν ότι το αντίτιμο αυτό έχει αντισταθμιστικό χαρακτήρα, κατά την άποψη της Banco de Portugal και της Πορτογαλικής Κυβέρνησης το εν λόγω αντίτιμο αποσκοπεί μόνο στη διασφάλιση της ουδετερότητας της δράσης εξυγίανσης για τη μεταβατική τράπεζα και για τον μηχανισμό χρηματοδότησης της εξυγίανσης, σε περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί ότι η αξία των μεταβιβασθέντων περιουσιακών στοιχείων υπερβαίνει την αρχική αποτίμηση βάσει της οποίας καθορίστηκαν οι κεφαλαιακές ανάγκες της μεταβατικής τράπεζας.

96. Δεύτερον, η εθνική νομοθεσία περί ανάκαμψης και εξυγίανσης των πιστωτικών ιδρυμάτων περιλάμβανε, όπως προκύπτει από τα σημεία 88 έως 90 των παρουσών προτάσεων, διατάξεις που αποσκοπούσαν στη διασφάλιση των συμφερόντων των μετόχων, όπως το άρθρο 145-I, παράγραφος 4, του RGICSF.

97. Τρίτον, όπως εξηγεί η Banco de Portugal, η εθνική νομοθεσία έδινε τη δυνατότητα, εν πάση περιπτώσει, στους μετόχους να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης κατά του Δημοσίου σε περίπτωση που θα κατόρθωναν να αποδείξουν ότι η δράση εξυγίανσης τους περιήγαγε σε δυσμενέστερη θέση από εκείνη στην οποία θα βρίσκονταν εάν το ίδρυμα είχε εκκαθαριστεί.

98. Εντός αυτού του πλαισίου, ούτε από την περίπτωση την οποία υποδεικνύει το αιτούν δικαστήριο με το πρώτο προδικαστικό ερώτημά του, υπό γ′, μπορεί να συναχθεί, κατά τη γνώμη μου, ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία ήταν ικανή «να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει» η οδηγία 2014/59.

99. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό δ′, ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία που εφαρμόστηκε κατά την ανάληψη δράσης εξυγίανσης της BES «δεν προέβλεπε αποτίμηση, ανεξάρτητη από τη μνημονευόμενη υπό α′, προκειμένου να καθοριστεί αν οι μέτοχοι και οι πιστωτές θα ετύγχαναν ευνοϊκότερης μεταχείρισης στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε υποβληθεί σε κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας».

100. Συναφώς, πρέπει πάντως να υπογραμμισθεί ότι, όπως επισημάνθηκε με το σημείο 84 των παρουσών προτάσεων, το άρθρο 145-Η, παράγραφος 4, του RGICSF, όπως τροποποιήθηκε το 2014, προέβλεπε ότι η αποτίμηση η οποία διενεργείται από ανεξάρτητη οντότητα οριζόμενη από την Banco de Portugal έπρεπε να περιλαμβάνει και εκτίμηση, κατά τη μεταβίβαση, του επιπέδου είσπραξης των απαιτήσεων κάθε κατηγορίας πιστωτών, βάσει της σειράς κατάταξης που προβλέπεται στον νόμο, σε περίπτωση εκκαθάρισης του πιστωτικού ιδρύματος αμέσως πριν από την εφαρμογή της δράσης εξυγίανσης. Η εκτίμηση αυτή έπρεπε να πραγματοποιείται λαμβανομένης υπόψη της αρχής «no creditor worse off», η οποία διατυπώνεται στο άρθρο 145-Β, παράγραφος 1, στοιχείο c, του RGICSF (αποκλειστικά) υπέρ των πιστωτών. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή, η εν λόγω αποτίμηση αντιστοιχούσε σε μεγάλο βαθμό στην αποτίμηση που προβλέπει το άρθρο 74 της οδηγίας 2014/59.

101. Σε αντίθεση με το άρθρο 74 της οδηγίας 2014/59, η εθνική διάταξη δεν προβλέπει ότι πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των δύο αποτιμήσεων (υπό α′ και δ′ στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα) που αντιστοιχούν στις αποτιμήσεις των άρθρων 36 και 74 της οδηγίας 2014/59. Εντούτοις, η εθνική νομοθεσία δεν απαγόρευε τη χωριστή διενέργειά τους, το οποίο φαίνεται να συνέβη στην υπό κρίση υπόθεση, καθώς διενεργήθηκαν δύο διαφορετικές αποτιμήσεις από δύο διαφορετικές εταιρίες λογιστικού ελέγχου.

102. Εντός αυτού του πλαισίου, ούτε από την περίπτωση την οποία υποδεικνύει το αιτούν δικαστήριο με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό δ′, μπορεί να συναχθεί ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία ήταν ικανή να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του «αποτελέσματος που επιδιώκει» η οδηγία 2014/59.

103. Φρονώ ότι, από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία εφαρμόστηκε στην εξυγίανση της BES, δεν είναι ικανή να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία 2014/59.

Γ. Επί του πρώτου σκέλους του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, σχετικά με το άρθρο 17 του Χάρτη

104. Με το πρώτο σκέλος του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το άρθρο 17 του Χάρτη έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία σχετικά με την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων, όπως αυτή που περιέχεται στο RGICSF ως ίσχυε κατά την εξυγίανση της BES, η οποία δεν προβλέπει τη διενέργεια δίκαιης, συνετής και ρεαλιστικής αποτίμησης των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού του πιστωτικού ιδρύματος υπό εξυγίανση πριν από την ανάληψη της δράσης εξυγίανσης [υπό α′]· δεν προβλέπει την καταβολή ενδεχόμενης αποζημίωσης, η οποία να βασίζεται στη μνημονευόμενη υπό α′ αποτίμηση, στο ίδρυμα υπό εξυγίανση ή, κατά περίπτωση, στους κατόχους μετοχών ή άλλων τίτλων ιδιοκτησίας (υπό β′)· δεν προβλέπει ρητώς την αρχή «no creditor worse off» για τους μετόχους του ιδρύματος υπό εξυγίανση (υπό γ′)· και δεν προβλέπει αποτίμηση, ανεξάρτητη από τη μνημονευόμενη υπό α′, προκειμένου να καθοριστεί αν οι μέτοχοι και οι πιστωτές θα ετύγχαναν ευνοϊκότερης μεταχείρισης στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε υποβληθεί σε κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας (υπό δ′).

105. Επομένως, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να εξεταστεί εάν εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη που περιέχεται στο RGICSF ως ίσχυε κατά την εξυγίανση της BES, αντιτίθεται στο άρθρο 17 του Χάρτη και ιδίως στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού. Προκειμένου να προσδιοριστεί το περιεχόμενο του θεμελιώδους δικαιώματος προστασίας της ιδιοκτησίας πρέπει, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, να ληφθεί υπόψη το άρθρο 1 του πρόσθετου πρωτοκόλλου αριθ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα αυτό [40].

106. Κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη, κάθε πρόσωπο δικαιούται να είναι κύριος των νομίμως κτηθέντων αγαθών του, να τα χρησιμοποιεί, να τα διαθέτει και να τα κληροδοτεί, και κανείς δεν μπορεί να στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας, στις περιπτώσεις και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στον νόμο και έναντι δίκαιης και έγκαιρης αποζημίωσης για την απώλειά της. Η χρήση των αγαθών μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς από τον νόμο, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο προς το γενικό συμφέρον.

107. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το δικαίωμα ιδιοκτησίας το οποίο κατοχυρώνεται από την εν λόγω διάταξη του Χάρτη δεν συνιστά απόλυτο προνόμιο και ότι η άσκησή του μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς που δικαιολογούνται από σκοπούς γενικού συμφέροντος που επιδιώκει η Ένωση και δεν συνιστούν, σε σχέση προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, δυσανάλογη και ανεπίτρεπτη επέμβαση θίγουσα την ίδια την υπόσταση του ως άνω κατοχυρωμένου δικαιώματος [41].

108. Εξάλλου, πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, επιτρέπεται να επιβάλλονται περιορισμοί στην άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών, που κατοχυρώνονται από τον Χάρτη, όπως το δικαίωμα ιδιοκτησίας, μόνον εφόσον

[40] Απόφαση της 13ης Ιουνίου 2017, Florescu κ.λπ. (C-258/14, EU:C:2017:448, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Βλ., επίσης, απόφαση της 21ης Μαΐου 2019, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Usufruits sur terres agricoles) (C-235/17, EU:C:2019:432, σκέψη 72).

[41] Βλ. αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, Ledra Advertising κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ, (C-8/15 P έως C-10/15 P, EU:C:2016:701, σκέψεις 69 και 70), της 16ης Ιουλίου 2020, Adusbef και Federconsumatori (C-686/18, EU:C:2020:567, σκέψη 85), και της 14ης Ιανουαρίου 2021, Okrazhna prokuratura – Haskovo e Apelativna prokuratura – Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, σκέψη 53).

προβλέπονται από τον νόμο και δεν θίγουν το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών και, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων [42].

109. Κατ' αρχάς, επισημαίνεται, πρώτον, ότι δεν αμφισβητείται ότι μέτρα όπως τα ληφθέντα στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα οποία προβλέπουν, στο πλαίσιο διαδικασίας ανάκαμψης και εξυγίανσης πιστωτικού ιδρύματος, τη μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων πιστωτικού ιδρύματος σε μεταβατική τράπεζα, συνιστούν περιορισμούς δυνάμενους να θίξουν το δικαίωμα ιδιοκτησίας, κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 1, του Χάρτη, των μετόχων του πιστωτικού ιδρύματος, καθώς και των πιστωτών του, όπως οι κάτοχοι ομολόγων των οποίων οι απαιτήσεις δεν μεταβιβάζονται στη μεταβατική τράπεζα.

110. Το Δικαστήριο έχει κρίνει συναφώς ότι η προστασία που παρέχει η διάταξη αυτή αφορά δικαιώματα με περιουσιακή αξία, εκ των οποίων απορρέει, λαμβανομένης υπόψη της έννομης τάξεως, μια δεδομένη νομική θέση βάσει της οποίας ασκούνται αυτοτελώς τα εν λόγω δικαιώματα από και υπέρ του φορέα τους [43]. Επομένως, η προστασία που παρέχει η διάταξη του άρθρου 17, παράγραφος 1, του Χάρτη, αφορά δικαιώματα με περιουσιακή αξία που απορρέουν από την κατοχή μετοχών ή ομολόγων διαπραγματεύσιμων στις κεφαλαιαγορές.

111. Κατά τα λοιπά, από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σχετικά με το άρθρο 1 του προσθέτου πρωτοκόλλου αριθ. 1 της ΕΣΔΑ, προκύπτει ότι ως «αγαθά» που μπορούν να τύχουν της προστασίας που διασφαλίζει το εν λόγω άρθρο 1 πρέπει να θεωρούνται τόσο οι μετοχές [44] όσο και τα διαπραγματεύσιμα στις κεφαλαιαγορές ομόλογα [45].

112. Δεύτερον, εκτιμώ ότι τέτοιοι περιορισμοί δεν θίγουν, κατ' αρχήν, το θεμελιώδες περιεχόμενο του δικαιώματος ιδιοκτησίας των μετόχων και των κατόχων ομολόγων του πιστωτικού ιδρύματος το οποίο αφορούν τα μέτρα εξυγίανσης.

113. Πράγματι, αφενός, μέτρα εξυγίανσης όπως αυτά που μνημονεύονται στο σημείο 109 των παρουσών προτάσεων δεν συνεπάγονται, κατά τη γνώμη μου, στέρηση της ιδιοκτησίας επί μετοχών ή ομολόγων, υπό στενή έννοια, δεδομένου ότι δεν οδηγούν σε μεταβίβαση ιδιοκτησίας που απορρέει από ρητή αποβολή από τα αγαθά [46]. Επομένως, δεν συνιστούν παρέμβαση θίγουσα την ίδια την ουσία του δικαιώματος ιδιοκτησίας [47].

[42] Αποφάσεις της 13ης Ιουνίου 2017, Florescu κ.λπ. (C-258/14, EU:C:2017:448, σκέψη 53), και της 16ης Ιουλίου 2020, Adusbef και Federconsumatori (C-686/18, EU:C:2020:567, σκέψη 86).

[43] Βλ. απόφαση της 21ης Μαΐου 2019, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Usufruits sur terres agricoles) (C-235/17, EU:C:2019:432, σκέψη 69).

[44] Βλ., ιδίως, όσον αφορά ειδικά δράσεις σε πιστωτικό ίδρυμα για το οποίο έχει εκδοθεί απόφαση ανάκαμψης και εξυγίανσης, απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Νοεμβρίου 2020, Project-trade d.o.o. κατά Κροατίας (CE:ECHR:2020:1119JUD000192014, § 75 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Βλ., επίσης, απόφαση του ΕΔΔΑ της 11ης Δεκεμβρίου 2018, Lekić κατά Σλοβενίας (CE:ECHR:2018:1211JUD003648007, § 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[45] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 21ης Ιουλίου 2016, Μαματάς κ.λπ. κατά Ελλάδας (CE:ECHR:2016:0721JUD006306614, § 90).

[46] Συναφώς, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας H. Saugmandsgaard Øe με τις προτάσεις του στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Επικαρπία επί γεωργικών γαιών) (C-235/17, EU:C:2018:971, σημείο 156), από τη νομολογία του ΕΔΔΑ προκύπτει ότι τέτοια στέρηση υπάρχει σε περίπτωση μεταβιβάσεως ιδιοκτησίας που απορρέει από ρητή αποβολή από το αγαθό. Πρβλ., μεταξύ άλλων, απόφαση του ΕΔΔΑ της 23ης Σεπτεμβρίου 1982, Sporrong και Lönnroth κατά Σουηδίας (CE:ECHR:1982:0923JUD000715175, §§ 62 και 63).

[47] Πρβλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Adusbef και Federconsumatori (C-686/18, EU:C:2020:567, σκέψη 89).

114. Επ' αυτού, προσθέτω επίσης ότι είναι πιθανό σε ορισμένες περιπτώσεις τα μέτρα εξυγίανσης πιστωτικών ιδρυμάτων να οδηγήσουν σε καταστάσεις πραγματικής στέρησης της ιδιοκτησίας [48] ή σε καταστάσεις συγκρίσιμες με τέτοια στέρηση [49]. Ωστόσο, η στέρηση της ιδιοκτησίας δεν συνιστά από μόνη της προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι απαιτήσεις που προβλέπονται από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 17, παράγραφος 1, του Χάρτη και του άρθρου του 52, παράγραφος 1, του Χάρτη [50].

115. Από την άλλη πλευρά, μέτρα ανάκαμψης και εξυγίανσης, όπως αυτά που εγκρίθηκαν για την BES, εφαρμόζονται όταν το πιστωτικό ίδρυμα θεωρείται ότι βρίσκεται σε σημείο πτώχευσης ή κινδυνεύει να πτωχεύσει [51]. Κατά συνέπεια, σε μια τέτοια περίπτωση, η απώλεια της αξίας των αγαθών που μπορούν να τύχουν της προστασίας την οποία εγγυάται το άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη –ήτοι των μετοχών και των διαπραγματεύσιμων στις κεφαλαιαγορές ομολόγων– απώλεια η οποία μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να οδηγήσει σε πλήρη απομείωση της αξίας, δεν οφείλεται στα εν λόγω μέτρα, αλλά στο ότι το πιστωτικό ίδρυμα βρίσκεται σε σημείο πτώχευσης ή κινδυνεύει να πτωχεύσει.

116. Στην πραγματικότητα, η δράση εξυγίανσης απομειώνει απλώς και μόνον την ονομαστική αξία του μετοχικού κεφαλαίου και των χρεωστικών τίτλων που επηρεάζονται, καθόσον αυτή η αξία δεν ανταποκρίνεται πλέον στην πραγματική τους αξία. Επομένως, η μείωση της αξίας των εν λόγω χρεογράφων είναι απλώς και μόνον τυπική. Από οικονομικής απόψεως, η θέση των επενδυτών θα πρέπει, συνολικά, να παραμείνει αμετάβλητη: στη χειρότερη των περιπτώσεων, οι επενδυτές, στο σύνολό τους, δεν βρίσκονται σε χειρότερη θέση από αυτή στην οποία θα βρίσκονταν αν η δράση εξυγίανσης δεν είχε πραγματοποιηθεί [52].

117. Τρίτον, επισημαίνεται ότι δεν τίθεται αμφιβολία ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, οι περιορισμοί του δικαιώματος ιδιοκτησίας που μνημονεύονται στο σημείο 109 των παρουσών προτάσεων προβλέπονται από τον νόμο, τόσο κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, όσο και κατά το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

118. Τέταρτον, οι περιορισμοί αυτοί ανταποκρίνονται πράγματι σε σκοπούς γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση, κατά την έννοια του άρθρου 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, και μπορούν να θεωρηθούν ως δημοσίου συμφέροντος, κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 1, του Χάρτη, σε περίπτωση στέρησης της ιδιοκτησίας.

[48] Συναφώς, βλ., επί παραδείγματι, την περίπτωση που μνημονεύεται στο σημείο 111 των προτάσεων της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στις υποθέσεις Aeris Invest κατά SRB και Algebris (UK) και Anchorage Capital Group κατά SRB (C-874/19 P και C-934/19 P, EU:C:2021:563).

[49] Τούτο μπορεί να συμβαίνει όταν, πρακτικά, η δράση εξυγίανσης δεν συνεπάγεται (αναγκαστική) μεταβίβαση της ιδιοκτησίας των μετοχών ή των απαιτήσεων, πλην όμως η οικονομική αξία τους είναι τόσο περιορισμένη ώστε η πράξη αυτή αντιστοιχεί κατ' ουσίαν σε στέρηση της ιδιοκτησίας. Βλ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Νοεμβρίου 2002, Olczak κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2002:1107DEC003041796, § 71).

[50] Σχετικά με τον συνδυασμό των δύο αυτών διατάξεων βλ. απόφαση της 21ης Μαΐου 2019, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Επικαρπία επί γεωργικών γαιών) (C-235/17, EU:C:2019:432, σκέψη 89). Όσον αφορά τις προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληροί η επίμαχη νομοθεσία η οποία προβλέπει στέρηση ιδιοκτησίας, προκειμένου αυτή να είναι σύμφωνη με τις δύο αυτές διατάξεις του Χάρτη, ερμηνευόμενες υπό το πρίσμα των απαιτήσεων που προβλέπονται στη νομολογία του ΕΔΔΑ, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα H. Saugmandsgaard Øe στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Επικαρπία επί γεωργικών γαιών) (C-235/17, EU:C:2018:971, σημεία 164 έως 166).

[51] Βλ., συναφώς, άρθρο 32, ιδίως, παράγραφος 1, στοιχείο α', και αιτιολογική σκέψη 41, της οδηγίας 2014/59. Όσον αφορά την επίμαχη πορτογαλική νομοθεσία, βλ. άρθρο 145-C του RGICSF.

[52] Πρβλ. και κατ' αναλογίαν με την περίπτωση κατά την οποία η δράση εξυγίανσης χρηματοδοτήθηκε μέσω κρατικής ενίσχυσης, τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Kotnik κ.λπ. (C-526/14, EU:C:2016:102, σημείο 90).

119. Πράγματι, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι ο σκοπός της διασφάλισης της σταθερότητας του τραπεζικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος ανταποκρίνεται σε σκοπό γενικού συμφέροντος που επιδιώκει η Ένωση, ήτοι στη διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος της ζώνης του ευρώ στο σύνολό της. Τούτο οφείλεται στον κεντρικό ρόλο που διαδραματίζουν οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες στην οικονομία της Ένωσης και στον κίνδυνο η αδυναμία εκπληρώσεως των υποχρεώσεων μίας ή περισσοτέρων τραπεζών να εξαπλωθεί ταχύτατα στις λοιπές τράπεζες, επιφέροντας αρνητικές δευτερογενείς επιπτώσεις σε άλλους τομείς της οικονομίας και σημαντική οικονομική ζημία για τους καταθέτες των οικείων τραπεζών [53]. Εξάλλου, η εν λόγω προσέγγιση είναι συνεπής με εκείνη του ΕΔΔΑ κατά την πάγια νομολογία του [54].

120. Πέμπτον, πρέπει να εξακριβωθεί αν οι περιορισμοί αυτοί είναι ανάλογοι προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, πράγμα που συνεπάγεται ότι πρέπει να εξακριβωθεί αν οι περιορισμοί αυτοί είναι αναγκαίοι και πρόσφοροι για την επίτευξη του σκοπού γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση.

121. Συναφώς, πρέπει να εξετάζεται αν ο εθνικός νομοθέτης έχει τηρήσει «μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος της κοινότητας και των επιταγών της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου», πράγμα που συνεπάγεται ότι πρέπει να εξακριβωθεί η ύπαρξη «εύλογης σχέσεως αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιηθέντων μέσων και του σκοπού που επιδιώκει κάθε μέτρο, το οποίο στερεί ένα άτομο από την ιδιοκτησία του» [55].

122. Συναφώς, οι BPC Lux 2 κ.λπ. και Massa Insolvente υποστηρίζουν ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία συνεπάγεται παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, στο μέτρο που, αντίθετα προς την οδηγία 2014/59, δεν προβλέπει την εφαρμογή της αρχής «no creditor worse off» υπέρ των μετόχων, αλλά μόνον υπέρ των πιστωτών. Ειδικότερα, προκειμένου να διασφαλιστεί η αναλογικότητα της παρέμβασης στα δικαιώματα ιδιοκτησίας, ο νομοθέτης της Ένωσης μερίμνησε, με την οδηγία 2014/59, ότι οι ζημιωθέντες μέτοχοι και πιστωτές δεν θα υποστούν μεγαλύτερες ζημίες από όσες θα υφίσταντο αν το πιστωτικό ίδρυμα είχε εκκαθαριστεί κατά το χρονικό σημείο που ελήφθη η απόφαση εξυγίανσης.

123. Τα επιχειρήματα αυτά αποτυπώνονται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό γ′ και δ′, με το οποίο το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη συμβατότητα της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας με το άρθρο 17 του Χάρτη λόγω του ότι, αφενός, δεν προβλέπει την αρχή «no creditor worse off» για τους μετόχους του υπό εξυγίανση ιδρύματος και, αφετέρου, δεν προβλέπει ειδική αποτίμηση προκειμένου να καθοριστεί αν οι μέτοχοι και οι πιστωτές θα ετύγχαναν ευνοϊκότερης μεταχείρισης στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε υποβληθεί σε κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας.

[53] Πρβλ., απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, Ledra Advertising κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ (C-8/15 P έως C-10/15 P, EU:C:2016:701, σκέψεις 71, 72 και 75). Βλ., επίσης, απόφαση της 19ης Ιουλίου 2016, Kotnik κ.λπ. (C-526/14, EU:C:2016:570, σκέψη 91).

[54] Βλ., επίσης, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 7ης Νοεμβρίου 2002, Olczak κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2002:1107DEC003041796, § 81), της 10ης Ιουλίου 2012, Grainger κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου (CE:ECHR:2012:0710DEC003494010, §§ 39 και 42), και της 21ης Ιουλίου 2016, Μαματάς κ.λπ. κατά Ελλάδας (CE:ECHR:2016:0721JUD006306614, § 103).

[55] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 23ης Σεπτεμβρίου 1982, Sporrong και Lönnroth κατά Σουηδίας (CE:ECHR:1982:0923JUD000715175, § 69), της 12ης Δεκεμβρίου 2002, Wittek κατά Γερμανίας (CE:ECHR:2002:1212JUD003729097, § 53), και της 7ης Νοεμβρίου 2002, Olczak κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2002:1107DEC003041796, § 74). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα H. Saugmandsgaard Øe στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Επικαρπία επί γεωργικών γαιών) (C-235/17, EU:C:2018:971, σημείο 162).

124. Συναφώς, επισημαίνω εκ προοιμίου ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων οικονομικών συνθηκών, τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως όταν λαμβάνουν αποφάσεις οικονομικού περιεχομένου και είναι τα πλέον αρμόδια να καθορίσουν ποια μέτρα είναι κατάλληλα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού [56], ήτοι, στην υπό κρίση υπόθεση, για τη σταθερότητα του τραπεζικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος [57].

125. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, μολονότι υφίσταται σαφές δημόσιο συμφέρον για τη διασφάλιση, σε ολόκληρη την Ένωση, ισχυρής και συνεπούς προστασίας των επενδυτών, εντούτοις, το συμφέρον αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπερέχει σε κάθε περίπτωση του δημοσίου συμφέροντος που συνίσταται στη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος [58].

126. Εν συνεχεία, όσον αφορά ειδικά τους μετόχους τράπεζας, το Δικαστήριο έχει επισημάνει, αφενός, ότι, όπως άλλωστε υπογραμμίσθηκε με το σημείο 95 των παρουσών προτάσεων, σύμφωνα με το γενικό καθεστώς που εφαρμόζεται στους μετόχους των ανωνύμων εταιριών, αυτοί αναλαμβάνουν πλήρως τον κίνδυνο των επενδύσεών τους, μέχρι το ύψος του εταιρικού κεφαλαίου της τράπεζας, και, αφετέρου, ότι, όπως προκύπτει εξάλλου από τα σημεία 115 και 116 των παρουσών προτάσεων, οι ζημίες των μετόχων (αλλά και των πιστωτών) των προβληματικών τραπεζών θα έχουν, σε κάθε περίπτωση, την ίδια έκταση, ανεξαρτήτως του αν οφείλονται σε δικαστική απόφαση κηρύξεως πτωχεύσεως ή σε δράση εξυγίανσης [59].

127. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνεται ότι, όπως προκύπτει από τα σημεία 95 έως 98 των παρουσών προτάσεων, η επίμαχη εθνική νομοθεσία, αφενός, περιείχε διατάξεις οι οποίες λάμβαναν υπόψη τη θέση των μετόχων του οικείου πιστωτικού ιδρύματος και τα συμφέροντά τους στο πλαίσιο των διαδικασιών εξυγίανσης που αναλήφθησαν κατ' εφαρμογήν της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας. Ειδικότερα, όπως επισημάνθηκε στα σημεία 88 έως 90 των παρουσών προτάσεων, η ανωτέρω διάταξη του άρθρου 145-I του RGICSF σκοπούσε στην προστασία των συμφερόντων των μετόχων και παρείχε τη δυνατότητα, προκειμένου να διασφαλιστεί η «οικονομική ουδετερότητα» της δράσης εξυγίανσης, να μη στερηθεί το αρχικό πιστωτικό ίδρυμα (ή η πτωχευτική περιουσία του) το ποσό που προκύπτει από την πώληση των περιουσιακών στοιχείων της μεταβατικής τράπεζας μετά την επιστροφή των ποσών που είχαν διατεθεί από τα διάφορα Ταμεία ως δάνειο.

128. Αφετέρου, όπως επισημάνθηκε στα σημεία 100 και 101 των παρουσών προτάσεων, η εν λόγω νομοθεσία προέβλεπε επίσης ειδική αποτίμηση, η οποία αντιστοιχούσε σε μεγάλο βαθμό στην αποτίμηση που προβλέπεται στο άρθρο 74 της οδηγίας 2014/59.

129. Επομένως, η εν λόγω νομοθεσία, ερμηνευόμενη επίσης υπό το πρίσμα της νομολογίας που μνημονεύεται στα σημεία 125 και 126 των παρουσών προτάσεων καθώς και της αρχής που μνημονεύεται στο σημείο 95 των παρουσών προτάσεων, δεν επιβαρύνει δυσανάλογα και

[56] Βλ. απόφαση της 13ης Ιουνίου 2017, Florescu κ.λπ. (C-258/14, EU:C:2017:448, σκέψη 57). Βλ., επίσης, απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Νοεμβρίου 2002, Olczak κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2002:1107DEC003041796, § 77 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[57] Βλ. αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 7ης Νοεμβρίου 2002, Olczak κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2002:1107DEC003041796, § 77 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 10ης Ιουλίου 2012, Grainger κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου (CE:ECHR:2012:0710DEC003494010, § 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[58] Βλ. απόφαση της 19ης Ιουλίου 2016, Kotnik κ.λπ. (C-526/14, EU:C:2016:570, σκέψη 91).

[59] Πρβλ. και κατ' αναλογίαν με την περίπτωση κατά την οποία η δράση εξυγίανσης χρηματοδοτήθηκε μέσω κρατικής ενίσχυσης, απόφαση της 19ης Ιουλίου 2016, Kotnik κ.λπ. (C-526/14, EU:C:2016:570, σκέψεις 73 έως 75).

υπερβολικά τους μετόχους πιστωτικού ιδρύματος που βρίσκεται σε σημείο πτώχευσης (ή κινδυνεύει να πτωχεύσει), τούτο δε ανεξαρτήτως της απουσίας ρητής διατάξεως –σε αντίθεση με την οδηγία 2014/59– η οποία να προβλέπει την αρχή «no creditor worse off» υπέρ των μετόχων.

130. Επομένως, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού γενικού συμφέροντος που επιδιώκει η επίμαχη εθνική νομοθεσία, ήτοι της διασφάλισης της σταθερότητας του τραπεζικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος και, σε περίπτωση πτώχευσης των πιστωτικών ιδρυμάτων που βρίσκονται σε σημείο πτώχευσης, της αποφυγής του κινδύνου μεγαλύτερων αρνητικών συνεπειών σε σχέση με εκείνες που απορρέουν από την υπαγωγή των ιδρυμάτων αυτών σε διαδικασίες εξυγίανσης, η νομοθεσία αυτή δεν συνιστά υπέρμετρη και ανεπίτρεπτη επέμβαση στο δικαίωμα ιδιοκτησίας των μετόχων και τα προβλεπόμενα από αυτήν μέτρα δεν μπορούν να θεωρηθούν αδικαιολόγητοι περιορισμοί του εν λόγω δικαιώματος [60].

131. Έκτον, από το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπό α′ και β′, του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι, σε αντίθεση με την οδηγία 2014/59 [61], η επίμαχη εθνική νομοθεσία που εφαρμόστηκε στην εξυγίανση της BES δεν προέβλεπε την καταβολή ενδεχόμενης αποζημίωσης, η οποία να βασίζεται στην αποτίμηση του πιστωτικού ιδρύματος υπό εξυγίανση, προς το ίδρυμα υπό εξυγίανση ή, κατά περίπτωση, προς τους κατόχους μετοχών ή άλλων τίτλων ιδιοκτησίας. Όπως ήδη επισημάνθηκε, η εν λόγω νομοθεσία προέβλεπε ότι τυχόν υπόλοιπο του προϊόντος της πώλησης των περιουσιακών στοιχείων της μεταβατικής τράπεζας, μετά την επιστροφή κάθε ποσού που διέθεσε το Ταμείο Εξυγίανσης και άλλα Ταμεία εγγύησης, αποδίδεται στο αρχικό πιστωτικό ίδρυμα ή στην πτωχευτική περιουσία του, εάν τελεί υπό εκκαθάριση. Οι Massa Insolvente και BPC 2 Lux κ.λπ. υποστηρίζουν ότι η εν λόγω διάταξη δεν πληροί τις δύο προϋποθέσεις που διαλαμβάνονται στο σημείο 120 των παρουσών προτάσεων, κατά παράβαση του άρθρου 17, παράγραφος 1, του Χάρτη.

132. Συναφώς, το άρθρο 17, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του Χάρτη προβλέπει ότι, σε περίπτωση στέρησης της ιδιοκτησίας, αυτή λαμβάνει χώρα έναντι δίκαιης και έγκαιρης αποζημίωσης. Επομένως, η διάταξη αυτή προβλέπει δύο προϋποθέσεις. Αφενός, καταβολή «δίκαιης αποζημίωσης» και, αφετέρου, η καταβολή αυτή να γίνεται «εγκαίρως».

133. Όσον αφορά, κατ' αρχάς, την πρώτη προϋπόθεση, κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ, αποζημίωση προσανατολισμένη στην αγοραία αξία των επίμαχων αγαθών είναι, κατά κανόνα, «δίκαιη», αλλά μπορεί ενδεχομένως να θεωρηθεί ως τέτοια και αποζημίωση χαμηλότερη από την εν λόγω αξία [62].

134. Ωστόσο, στην περίπτωση της στέρησης μετοχών ή κεφαλαιακών μέσων, όπως τα ομόλογα, που έχουν εκδοθεί από τράπεζα που τελεί υπό πτώχευση ή ενδέχεται να πτωχεύσει, πρέπει να θεωρηθεί δίκαιη η καταβολή αποζημίωσης ίσης προς την αξία της εκκαθάρισης. Πράγματι, από τη στιγμή που συντρέχουν οι προϋποθέσεις εξυγίανσης –ήτοι, ειδικότερα, –σε περίπτωση αποδεδειγμένης (ή πιθανής) πτώχευσης της τράπεζας, η σύγκριση με την υποθετική κατάσταση

[60] Πρβλ. απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, Ledra Advertising κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ (C-8/15 P έως C-10/15 P, EU:C:2016:701, σκέψη 74).

[61] Βλ. άρθρα 36, παράγραφος 4, στοιχείο ε′, και 40, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/59.

[62] Συναφώς, βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση του ΕΔΔΑ της 25ης Μαρτίου 1999, Παπαχελάς κατά Ελλάδας (CE:ECHR:1999:0325JUD003142396, § 48).

της εκκαθάρισης και/ή της κανονικής διαδικασίας αφερεγγυότητας –η οποία πραγματοποιείται στο πλαίσιο της τρίτης αποτίμησης– είναι απολύτως ενδεδειγμένη: συγκεκριμένα, ελλείψει παρέμβασης των αρχών, η πτώχευση θα αποτελούσε τη μόνη εναλλακτική δυνατότητα [63].

135. Κατά τα λοιπά, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι, σε περίπτωση που τράπεζα τελεί υπό πτώχευση ή ενδέχεται να πτωχεύσει, η εξομοίωση της κατάστασης των μετόχων και των πιστωτών της τράπεζας αυτής με υποθετικό σενάριο εκκαθάρισης δεν συνιστά αδικαιολόγητη προσβολή του δικαιώματος ιδιοκτησίας τους [64].

136. Επομένως, νομοθεσία όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία προβλέπει ότι το τυχόν υπόλοιπο του προϊόντος της πώλησης των περιουσιακών στοιχείων της μεταβατικής τράπεζας, μετά την επιστροφή κάθε ποσού που διέθεσαν διάφορα Ταμεία εγγύησης, αποδίδεται είτε στο αρχικό πιστωτικό ίδρυμα είτε, σε περίπτωση εκκαθάρισης, στην πτωχευτική του περιουσία, δεν παραβλέπει την απαίτηση περί καταβολής «δίκαιης αποζημίωσης» κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 1, του Χάρτη.

137. Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, ήτοι ότι η καταβολή πρέπει να πραγματοποιείται «εγκαίρως», αυτή πρέπει να γίνει αντιληπτή, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του ΕΔΔΑ, υπό την έννοια ότι η καταβολή της αποζημίωσης πρέπει να πραγματοποιείται εντός εύλογης προθεσμίας [65].

138. Ο εύλογος χαρακτήρας της προθεσμίας πρέπει να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα της προαναφερθείσας απαίτησης περί εξομοίωσης της κατάστασης των μετόχων και των πιστωτών της τράπεζας που τελεί υπό πτώχευση ή ενδέχεται να πτωχεύσει με εκείνη στο πλαίσιο του υποθετικού σεναρίου εκκαθάρισής της. Οι μέτοχοι και οι πιστωτές τράπεζας ευρισκόμενης σε μια τέτοια κατάσταση θα εισέπρατταν μόνον τα ποσά τα οποία θα δικαιούνταν κατόπιν της εκκαθάρισης της τράπεζας στο πλαίσιο διαδικασίας αφερεγγυότητας.

139. Εντούτοις, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, συχνά, στο πλαίσιο διαδικασιών αφερεγγυότητας πιστωτικών ιδρυμάτων, τυχόν καταβολές σχετιζόμενες με την εκκαθάριση των στοιχείων του ενεργητικού του οικείου ιδρύματος πραγματοποιούνται εντός ετών ή και δεκαετιών. Ως εκ τούτου, η τυχόν καταβολή του υπολοίπου του προϊόντος της πώλησης των περιουσιακών στοιχείων της μεταβατικής τράπεζας, που προβλέπει η επίμαχη εθνική νομοθεσία, δεν πραγματοποιείται, κατ' αρχήν, απαραίτητα σε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα σε σχέση με καταβολές στο πλαίσιο διαδικασίας εκκαθάρισης και, μάλιστα, συνήθως πραγματοποιείται σε συντομότερο χρονικό διάστημα. Επομένως, εν πάση περιπτώσει, η εν λόγω νομοθεσία δεν παραβιάζει ούτε τη δεύτερη προϋπόθεση που διαλαμβάνεται στο σημείο 131 των παρουσών προτάσεων.

140. Εν κατακλείδι, από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει, κατά τη γνώμη μου, ότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε νομοθεσία όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία εφαρμόστηκε στην εξυγίανση της BES.

[63] Πρβλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στις υποθέσεις Aeris Invest κατά SRB και Algebris (UK) και Anchorage Capital Group κατά SRB (C-874/19 P και C-934/19 P, EU:C:2021:563, σημεία 113 και 115).

[64] Πρβλ., αποφάσεις της 19ης Ιουλίου 2016, Kotnik κ.λπ. (C-526/14, EU:C:2016:570, σκέψεις 78 και 79), και της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, Ledra Advertising κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ (C-8/15 P έως C-10/15 P, EU:C:2016:701, σκέψεις 73 και 74). Βλ., επίσης, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στις υποθέσεις Aeris Invest κατά SRB και Algebris (UK) και Anchorage Capital Group κατά SRB (C-874/19 P και C-934/19 P, EU:C:2021:563, σημείο 118).

[65] Βλ., ιδίως, απόφαση του ΕΔΔΑ της 21ης Φεβρουαρίου 1997, Guillemin κατά Γαλλίας (CE:ECHR:1997:0221JUD001963292, § 54).

IV. Πρόταση

141. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunal Supremo Administrativo (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Πορτογαλία) ως εξής:

1) Εθνική νομοθεσία στον τομέα της εξυγίανσης πιστωτικών ιδρυμάτων θεσπισθείσα πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2014/59/ΕΕ, της 15ης Μαΐου 2014, για τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων, και τροποποιηθείσα προτού λήξει η προθεσμία μεταφοράς της οδηγίας αυτής, η οποία, ενώ μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιο ορισμένες από τις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας, δεν μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιο τις διατάξεις της σχετικά με:

   – πρώτον, δίκαιη, συνετή και ρεαλιστική αποτίμηση των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού του πιστωτικού ιδρύματος υπό εξυγίανση πριν από την ανάληψη της δράσης εξυγίανσης,

   – δεύτερον, καταβολή ενδεχόμενης αποζημίωσης, βασισμένης στην εν λόγω αποτίμηση, στο ίδρυμα υπό εξυγίανση ή, κατά περίπτωση, στους κατόχους μετοχών ή άλλων τίτλων ιδιοκτησίας,

   – τρίτον, ρητή πρόβλεψη ότι οι μέτοχοι του ιδρύματος υπό εξυγίανση δικαιούνται να λάβουν ποσό το οποίο δεν είναι κατώτερο εκείνου που εκτιμάται ότι θα ελάμβαναν εάν το ίδρυμα είχε εκκαθαριστεί πλήρως στο πλαίσιο κανονικής διαδικασίας αφερεγγυότητας, ενώ ο μηχανισμός αυτός διασφάλισης προβλέπεται μόνο για τους πιστωτές των οποίων οι απαιτήσεις δεν είχαν μεταβιβαστεί,

   – και, τέταρτον, διενέργεια ανεξάρτητης αποτίμησης, προκειμένου να καθοριστεί αν οι μέτοχοι και οι πιστωτές θα ετύγχαναν ευνοϊκότερης μεταχείρισης στην περίπτωση που το πιστωτικό ίδρυμα υπό εξυγίανση είχε υποβληθεί σε κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας,

   δεν μπορεί να διακυβεύσει σοβαρά την επίτευξη του αποτελέσματος που επιδιώκει η οδηγία 2014/59.

2) Το άρθρο 17, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε τέτοια εθνική νομοθεσία.